

EUROOPAN RASISMIN JA SUVAITSEMATTOMUUDEN VASTAINEN KOMISSIO ECRI - SUOMEA KOSKEVA RAPORTTI

(Kuudes raportointikierros)

Hyväksytty 1. heinäkuuta 2025

Julkaistu 28. lokakuuta 2025

European Commission
against Racism and Intolerance

ECRI
Commission européenne
contre le racisme et l'intolérance

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Huom.! Tämä asiakirja on käännös. Epäselvissä tapauksissa alkuperäiset englannin- ja ranskankieliset versiot ovat pätevät.

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE.....	4
YHTEENVETO	5
TULOKSET JA SUOSITUKSET	7
<i>I. TOSIASIALLINEN YHDENVERTAISUUS JA OIKEUKSIEN SAATAVUUS.....</i>	<i>7</i>
A. YHDENVERTAISUUSELIMET	7
B. OSALLISTAVA KOULUTUS (INKLUSIIVINEN KOULUTUS)	8
C. PAPERITTOMAT T ULKOMAALAISET	10
D. SEKSUAALIVÄHEMMISTÖJEN ELI LGBTI-HENKILÖIDEN YHDENVERTAISUUS.....	12
<i>II. VIHAPUHE JA VIHAVÄKIVALTA.....</i>	<i>14</i>
A. VIHAPUHE.....	15
B. VIHAAN PERUSTUVA VÄKIVALTA.....	18
<i>III. INTEGRAATIO JA OSALLISTAMINEN.....</i>	<i>21</i>
A. MAAHANMUUTTAJAT	21
B. ROMANIT	27
VÄLISEURANNAN SUOSITUKSET	30
SUOSITUSLUETTELO	31
LÄHDELUETTELO	33
LIITE: HALLITUKSEN NÄKÖKULMA.....	40

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) on Euroopan neuvoston asettama riippumaton ihmisoikeustilannetta seuraava elin, joka on erikoistunut rasismien ja ("rotuun", etniseen/kansalliseen alkuperään, ihonväriin, kansalaisuuteen, uskontoon, kieleen, sukupuoliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin) perustuvan syrjinnän, muukalaisvastaisuuden, antisemitismin ja suvaitsemattomuuden perustuvan syrjinnän vastustamiseen. Komission jäsenet ovat riippumattomia ja puolueettomia henkilöitä, jotka on nimitetty tehtävään moraalisen vaikutusvaltansa perusteella. He ovat tunnustettuja rasismi-, muukalaisvastaisuus-, antisemitismi- ja suvaitsemattomuuskysymysten asiantuntijoita.

Peruskirjansa mukaisesti ECRI suorittaa maakohtaista valvontaa ja analysoi kunkin jäsenvaltion rasismi- ja suvaitsemattomuustilannetta sekä tekee ehdotuksia ja esityksiä havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi.

ECRI:n maaseurannassa kaikkia jäsenvaltioita kohdellaan tasavertaisina. Seurantakierrokset toteutetaan viiden vuoden välein. Raportit ensimmäiseltä kierrokselta valmistuivat vuoden 1998 loppuun mennessä, toiselta kierrokselta vuoden 2002 ja kolmannelta kierrokselta vuoden 2007 loppuun mennessä; neljännen kierroksen raportit valmistuivat vuoden 2014 alussa ja viidennen kierroksen puolestaan vuoden 2019 loppupuolella. Työ kuudensien raporttien parissa alkoi vuoden 2018 lopussa.

Raporttien laatimisessa käytettyihin työmenetelmiin sisältyy asiakirjojen analysointia, tutustumismatka kyseessä olevaan maahan, ja sen jälkeen luottamuksellisia keskusteluja kansallisten viranomaisten kanssa.

ECRI:n raportit eivät perustu kyselytutkimuksiin tai todistajalausuntoihin. Ne ovat analyyskejä, jotka perustuvat laajasti eri lähteistä kerättyyn tietoon. Asiakirjatutkimukset perustuvat suureen määrään kansallisia ja kansainvälisiä kirjallisia lähteitä. Paikan päälle tehdyt vierailut tarjoavat mahdollisuuden tavata asiassa osallisena olevia tahoja (sekä julkista valtaa edustavia että muita) pyrkimyksenä kerätä yksityiskohtaista tietoa. Luottamuksellisissa keskusteluissa kansallisten viranomaisten kanssa näille tarjoutuu tilaisuus ehdottaa tarpeelliseksi katsomiaan korjauksia raporttiluonnokseen, jotta raportissa mahdollisesti olevat asiavirheet voitaisiin korjata. Keskustelun lopuksi kansalliset viranomaiset voivat halutessaan pyytää, että heidän kantansa liitetään ECRI:n lopulliseen raporttiin liitteeksi.

Kuudennen kierroksen maakohtaiset raportit keskittyvät kolmeen kaikille jäsenvaltioille yhteiseen aihepiiriin: (1) Tosiasiallinen yhdenvertaisuus ja oikeuksien saatavuus, (2) Vihapuhe ja vihan motivoima väkivalta sekä (3) Kotoutuminen ja osallisuus, sekä joukko kuhunkin aihepiiriin kuuluvia erityiskysymyksiä.

Kuudennen kierroksen raportin erityisten suositusten joukosta nostetaan jälleen esiin kaksi, joiden täytäntöönpanoa pidetään ensisijaisena. ECRI suorittaa näiden kahden suosituksen väliseurannan viimeistään kahden vuoden kuluessa tämän raportin julkaisemisesta.

ECRI on laatinut seuraavan raportin omalla vastuullaan. Jollei muuta mainita, se kattaa tilanteen aina 20.3.2025 asti; tämän päivämäärän jälkeisiä kehityskulkuja ei pääsääntöisesti käsitellä seuraavassa analyysissä eikä niitä ole otettu huomioon siinä olevissa johtopäätöksissä ja ehdotuksissa.

YHTEENVETO

ECRI:n viidennen Suomea koskevan raportin hyväksymispäivän 19.6.2019 jälkeen on tapahtunut edistystä, ja monilla alueilla on kehitetty hyviä käytäntöjä.

Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on 1.6.2023 alkaen oikeus käsitellä yksityisten ihmisten millä tahansa kielletyllä perusteella tapahtunutta työpaikkasyrjintää.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto teki yhteistyötä tärkeimmän LGBTI-kansalaisjärjestön Setan kanssa ja tuotti ikäsopivaa, myös verkossa saatavissa olevaa oppimateriaalia alakoululaisille. Lisäksi Seta on ollut mukana koulujen henkilökunnan jäsenten vastaavassa koulutuksessa.

1.1.2023 alkaen laajennettiin paperittomien maahanmuuttajien oikeutta terveydenhuoltoon siten, että hätä- ja ensihoidon lisäksi voi saada välittömästi tarvittavaa hoitoa.

Uuden lain sukupuolen vahvistamisesta astuttua voimaan huhtikuussa 2023 eräät aiemmat loukkaavat vaatimukset – kuten sterilisaatio ja hedelmättömyys – poistettiin, jolloin sukupuolen laillisesta vahvistamisesta tuli Suomessa helpompaa.

Vastauksena kritiikkiin, joka koski riittämätöntä rasismiin vastaista toimintaa, valtioneuvosto antoi elokuussa 2023 tiedonannon tasa-arvon, sukupuolten yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden lisäämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Sitä seurasi elokuussa 2024 hallituksen toimeenpanema rasisminvastainen kampanja sekä saman vuoden syyskuussa käynnistetty toimintaohjelma rasismiin vastustamiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

ECRI pitää työ- ja elinkeinoministeriön työvoiman kotoutumiseen keskittyvän osaamiskeskuksen avaamaa kotoutumissivustoa ansiokkaana. Sivustolla on hyödyllistä tietoa kaikille, jotka ovat työnsä puitteissa tekemisissä maahanmuuttajien kotoutuksen tai pakolaisten vastaanottamisen kanssa.

ECRI pitää näitä Suomessa tapahtuneita myönteisiä kehitysaskelia tervetulleina. Saavutetusta edistyksestä huolimatta tietyt seikat aiheuttavat huolta.

Vuonna 2024 yhdenvertaisuuslakiin tehtyjen muutosten seurauksena velvoite laatia suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämisestä

varhaiskasvatuksessa (siis päiväkodeissa) siirtyi yksittäisiltä varhaiskasvatusta tarjoavilta tahoilta kunnallishallinnon tasolle, ja tämän seurauksena ei ole enää toimintapaikkakohtaisia suunnitelmia yhdenvertaisuuslain mukaisen tasa-arvon edistämiseksi.

Suomeen vuonna 2024 tehdyn vierailun aikaan aiheuttivat huolta hallituksen lainsäädäntötason toimet, joiden tarkoituksena oli edelleen heikentää paperittomien maahanmuuttajien mahdollisuutta saada kiireellistä terveydenhuoltoa.

Lääketieteellisesti ei välttämättömiä ns. "sukupuolikorjausleikkauksia" tehdään yhä neljässä viidestä Suomen yliopistosairaaloista, ja näiden toimenpiteiden potilasasiakirjat eivät useinkaan ole saatavilla, jolloin myöhempien niihin liittyvien lääketieteellisten toimenpiteiden oikeanlainen arviointi asianomaisten myöhemmässä elämässä on vaikeaa.

Sekä valtiovalalta että kansalaisyhteiskunnalta saatujen tietojen mukaan vihapuhe on Suomessa yleistynyt ja saavuttanut kriittisen tason sekä verkossa että poliittisissa piireissä, kun taas sen vastustamiseen pyrkivät toimet ovat riittämättömiä.

Vaikka vihapuhetapahtumista raportoidaan kasvavassa määrin, saatujen tietojen mukaan poliisit epäroivät tehtyjen rikosten rasististen elementtien arvioimista ja eivät aina kirjaa niitä poliisin rikosilmoitusjärjestelmiin viharikoksina, minkä lisäksi syyttäjälaitos ei aina ota huomioon epäiltyjä vihavaikuttimia.

On tehty tai meneillään on erinäisiä lakimuutosehdotuksia, joiden nojalla mm. perheenkokoamisesta tulee haastavampaa, minkä lisäksi oleskelulupien voimassaoloaika on lyhennetty kansainvälistä ja toissijaista suojelua saavien kohdalla. Samalla opiskeluun tai työhön perustuvien oleskelulupaehtojen täyttämistä on tiukennettu tai tiukentaminen on meneillään, ja tämä kaikki estää maahanmuuttajia tuntemasta olevansa hyväksyttyjä ja sen seurauksena kotoutumasta.

Tässä raportissa ECRI kehottaa viranomaisia ryhtymään toimenpiteisiin useilla eri alueilla, ja antaa joukon suosituksia, joita ovat mm. seuraavat.

Viranomaisten tulee varmistua siitä, että koulujen opettajat saavat alku- ja jatkokoulutusta ihmisoikeusasioissa, kuten syrjinnän ehkäisyssä.

Viranomaisten tulee antaa yksityiskohtaiset ohjeet ja tarjota soveltuvaa koulutusta terveydenhuollon yksiköissä toimivalle henkilöstölle siitä terveydenhuollosta, joihin paperittomilla maahantulijoilla on oikeus.

Viranomaisten tulee kiireellisesti laatia ja antaa eduskunnalle kattava lakiesitys, joka nimenomaisesti tunnustaa intersukupuolisten henkilöiden oikeuden ruumiilliseen koskemattomuuteen ja kieltää lääketieteellisesti tarpeettomien leikkausten ja muiden eilääkinnällisten hoitojen tekemisen siihen asti, kunnes intersukupuolinen lapsi pystyy osallistumaan päätöksiin vapaan ja tietoon perustuvan suostumuksen pohjalta.*

Viranomaisten tulisi myös kiireellisesti ryhtyä toimiin rasistisen ja LGBTI-vastaisen, mm. verkossa olevan ja julkisuuden henkilöiden levittämän vihapuheen kitkemiseksi ja perustaa

erityinen työryhmä, jossa on kaikkien asiaankuuluvien viranomaisten lisäksi edustajia tasa-arvoelimistä, kansalaisjärjestöistä, yliopistomaailmasta ja mahdollisuuden mukaan mediasta. Sen tehtävänä olisi laatia yksityiskohtainen ohjelma konkreettisista ja mitattavista olevista vihapuheen vastaisista toimista, joihin voi kuulua tarpeen mukaan lainsäädännön muutokset.*

Viranomaisten tulisi laatia myönteisiin aloitteisiin perustuvia politiikkaohjelmia Suomessa asuvien ulkomaisten kansalaisten kotoutumisen ja osallistamisen parantamiseksi - tarvittaessa nykypolitiikkaa tarkastelemalla ja asianmukaisia lainsäädäntömuutoksia tekemällä.

Viranomaisten tulisi ryhtyä toimiin mustalaisvastaisuuden ja romanien syrjinnän vastaisten toimien vahvistamiseksi erityisesti työelämässä, varsinkin mitä tulee rekrytointiin ja ammattikoulutukseen, myös tarjoamalla kannustimia romaaneja työllistävälle yksityisille työnantajille ja edistämällä heidän työllistymistään julkiselle sektorille.

*Tämän kappaleen suositukset ovat ECRI:n väliseurannan kohteena viimeistään kahden vuoden kuluessa tämän raportin julkaisemisesta.

TULOKSET JA SUOSITUKSET

I. TOSIASIALLINEN YHDENVERTAISUUS JA OIKEUKSIEN SAATAVUUS

A. Yhdenvertaisuuselimet

1. Suomen tasa-arvoelimet ovat yhdenvertaisuusvaltuutettu¹ ja tasa-arvovaltuutettu.² Nämä viranomaiset valvovat yhdenvertaisuuslain (1325/2014)³ ja tasa-arvolain (1325/2014) noudattamista. Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän ei-tyhjentävässä luettelossa mainituilla perusteilla, joita ovat mm. alkuperä, kansallisuus, kieli, uskonto ja seksuaalinen suuntautuminen.⁴ Miesten ja naisten välisen tasa-arvon lisäksi tasa-arvolain aiheisiin kuuluu sukupuoli-identiteetti sekä sen ilmaiseminen. Se ei kuitenkaan sisällä mitään selkeitä viittauksia sukupuoliominaisuuksiin, vaikka yhdenvertaisuusvaltuutettu katsookin, että intersukupuolisuusasiat kuuluvat sen toimialaan.
2. ECRI suosittelee, että tasa-arvolain uudistamiseen ryhdytään, jotta intersukupuolisuusominaisuudet nimenomaisesti sisällytetään siinä oleviin syrjintäperusteisiin.
3. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on ollut 1.6.2023 alkaen valtuudet käsitellä kaikilla kielletyillä perusteilla⁵ tapahtuneiksi väitettyjä yksittäisiä työelämän syrjintätapauksia, mikä vastaa ECRI:n 5. Suomen koskevan raportin kohtaa 16.
4. ECRI toteaa, että yhdenvertaisuusvaltuutetulle osoitettiin 2 825 000 euron budjetti vuodelle 2024. Viime vuosina budjetti on ollut tasaisessa kasvussa vuotta 2020 lukuun ottamatta.⁶ Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävät ovat kuitenkin myös kasvaneet⁷, ja tehtävien lisääntyminen työelämän syrjintätapauksiin on edellyttänyt lisäresursseja. Toinen merkki kasvaneesta työtaakasta on se, miten monta kertaa tähän yhdenvertaisuuselimeen on otettu yhteyttä viime vuosina; 920 valitusta vastaanotettiin vuonna 2019 kun niiden lukumäärä vuonna 2023 oli 1730.⁸
5. ECRI toteaa, että oikeusministeriö asetti työryhmän⁹ tutkimaan mahdollisuutta yhdistää yhdenvertaisuus-, tasa-arvo- ja vanhusasiainvaltuutetun toimielimet.¹⁰ On toki niin, että kansallistason rasismiin ja suvaitsemattomuuden torjuntaan tarkoitettuja tasa-arvoelimiä koskevassa ECRI:n yleistä politiikkaa koskevassa suosituksessa (GPR) n. 2 todetaan, että viranomaisilla on täysi harkintavalta siinä, perustavatko tai nimeävätkö ne yhden tai useampia tasa-arvoelimiä. ECRI katsoo niin ikään, että tehostamis- ja tarpeettoman päällekkäisyyden välttämistavoitteen saavuttaminen näiden kolmen elimen yhdistämisellä on oikeutettu tavoite. Useat ECRI:n delegaation vuoden 2024 Suomen käynnillään tapaamat keskustelukumppanit kuitenkin ilmaisivat huolensa siitä, että tällainen

¹ Etusivu | Yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi. Tehtävä perustettiin Lailla yhdenvertaisuusvaltuutetusta (1326/2014).

² Etusivu | Tasa-arvovaltuutettu.fi. Tehtävä perustettiin Lailla tasa-arvovaltuutetusta (1328/2014).

³ Ks. 1325/2014 | Lainsäädäntö | Finlex.

⁴ Yhdenvertaisuusvaltuutettu on antanut asiaankuuluvia päätöksiä seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvasta syrjinnästä, esim. samansukupuolisten pariskuntien mahdollisuudesta päästä hedelmällisyyshoitoon julkisessa terveydenhuollossa ja on edistänyt verenluovutussääntöjä, jotka eivät ole sukupuolisen suuntautumisen perusteella syrjiviä.

⁵ Lisätietoja, ks. Yhdenvertaisuuslaki muuttuu 1.6.2023 – lakimuutokset edistävät syrjintää kohtaavien ihmisten oikeussuojaa | Yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi. Etusivu – Työsuojelu.fi – Työsuojeluhallinto on valtuudet valvoa yhdenvertaisuuslain toteutumista työelämässä.

⁶ Vuosibudjetti euroissa: 2023: 2 633 000; 2022: 2 290 000; 2021: 1 930 000; 2020: 1 730 000; 2019: 1 772 000.

⁷ Tällä hetkellä yhdenvertaisuusvaltuutetulla on seuraavat valtuudet: Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjintään puuttaminen; Kansallinen ihmiskaupparaportointi; Naisiin kohdistuvan väkivallan raportointi (2021); Ulkomaalaisten oikeuksien ja aseman edistäminen; Maasta poistamisen täytäntöönpanon valvoja (2020); Frontexin koordinoitujen palautuslentojen valvonta (2020).

⁸ Vuonna 2022 lukumäärä oli 1626, vuonna 2021 se oli 1548 ja 2020 yhteensä 1103. Vierailun aikana ECRI:n delegaatiolle kerrottiin, että budjetti ei ole kasvanut työmäärän tahdissa. Tämän seurauksena edistävää työtä on kärsinyt.

⁹ Ks. Työryhmä asetettu selvittämään erityisvaltuutettujen tehtävien kehittämistä sekä yhdistämistä – Oikeusministeriö.

¹⁰ Ks. Valtuutettu.

yhdistäminen saattaisi johtaa siihen, että tasa-arvoelinten tehtäville osoitetut varat voisivat aiheetta vähentyä, ja sen seurauksena ECRI:n huolen kohteena olevien ihmisryhmien suojelutaso heikentyä. ECRI kehottaa viranomaisia varmistamaan, että mahdolliselle yhdelle tai useammalle uudelle tasa-arvoelimelle ohjatut varat ovat asianmukaiset, jotta se/ ne voivat hoitaa tehtäviään tehokkaasti ECRI:n GPR n. 2 ja muiden asiaan kuuluvien standardien mukaisesti.¹¹

6. Tasa-arvoelinten työhön kiinteästi liittyvä kolmas elin on yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, joka on toiminut vuodesta 2015.¹² ECRI toteaa, että vuonna 2022¹³ yhdenvertaisuuslakiin tehtyjen muutosten jälkeen lautakunnalle annettiin tehtäväksi suositella niin asianmukaiseksi katsoessaan korvauksen maksamista syrjintätapauksissa.¹⁴ ECRI luottaa siihen, että lautakunnan suosituksia noudatetaan jatkossa yhä useammin.
7. Viime vuosina ao. lautakunnan budjetti on kasvanut ja on nyt 500 000 euroa vuodessa. Tämän elimen käsittelemien tapausten määrä on myös kasvanut. Kun määrän odotetaan saavuttavan vuonna 2024 ennätykselliset 160 tapautta, ECRI:n vuonna 2024 Suomeen tekemän vierailun aikana kävi selväksi, että henkilöstöresurssit ovat juuri ja juuri riittävät ja ne kärsivät myös ohimenevistä sairaus- tai vanhempainlomien aiheuttamista henkilöstöpulatilanteista,¹⁵ ECRI painottaa sitä, miten tärkeää on ylläpitää lautakunnan budjetti tasolla, joka on suhteessa sillä olevaan tapauskuormaan, jotta elin pystyy täyttämään tehtävänsä.

B. Osallistava koulutus (inklusiivinen koulutus)

8. Perusopetuslain¹⁶ 2 pykälässä määritellään kasvatuksen tavoitteet, joihin kuuluu kasvatuksen yhdenvertaisuuden takaaminen ja sen edistämien kaikessa opetuksessa ja kasvatuksessa. Tätä tavoitetta on kuitenkin – vuodesta 2025 alkaen – supistettu yksittäisten varhaiskasvatusyksikköjen palveluntarjoajatasolla siten, että edistetään vain tasa-arvolain mukaista tasa-arvoa (ts. sukupuoli-, sukupuoli-identiteetti- ja sukupuolen ilmaisua koskeva tasa-arvo).¹⁷ Lisäksi vuonna 2022 varhaiskasvatusta tarjoavat tahot velvoitettiin yhdenvertaisuuslain nojalla tekemään yksikkökohtaiset suunnitelmat yhdenvertaisuuden edistämiseksi mm. etnisyyden tai sukupuolisen suuntautumisen kaltaisten seikkojen nojalla. Kun vuonna 2024¹⁸ tehtiin vielä muita muutoksia yhdenvertaisuuslakiin, tämä tasa-arvon edistämistä koskeva velvoite täytetään yleisesti kunnallishallinnon tasolla. ECRI kehottaa viranomaisia pyrkimään aktiivisesti kasvatuksen yhdenvertaisuuden takaamistavoitteeseen ja edistämään sitä kaiken tasoisessa

¹¹ Ks. myös Neuvoston direktiivi (EU) 2024/1499, annettu 7. päivänä toukokuuta 2024, normeista tasa-arvoelimille, jotka toimivat asioissa, jotka koskevat henkilöiden ”rodusta” tai etnisestä alkuperästä riippumatonta yhdenvertaista kohtelua, uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatonta yhdenvertaista kohtelua työssä ja naisten ja miesten yhdenvertaista kohtelua sosiaaliturvaa koskevilla asioilla ja tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan osalta sekä direktiivien 2000/43/EY ja 2004/113/EY muuttamisesta.

¹² Lisätietoja toimivallasta, ks. ECRI:n 5. Suomea koskeva raportti, kohdat 19-23.

¹³ Vaikka yhdenvertaisuusvaltuutetulla on laajennettu tehtävänanto työelämäkentällä, sillä ei ole siltikään oikeutta puuttua työelämänsyrjintään yhdenvertaisuuslain nojalla. Toisin sanoen yhdenvertaisuusvaltuutetulla ei ole mitään valtuuksia käsitellä työelämän syrjintää koskevia valituksia millään muilla perusteilla kuin sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti tai -ilmaisu, jotka perustuvat tasa-arvolakiin.

¹⁴ Ks. [Entry page – Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta](#). Vaikka tarkkoja lukuja ei ole saatavilla, arviona on, että noin 60 % tapauksista, joissa yhdenvertaisuusvaltuutettu on suositellut korvauksen maksamista, korvaus on lopulta maksettu.

¹⁵ Kasvaneesta tapausmäärästä johtuen yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulleiden asioiden käsittelyaika piteni nopeasti vuoden 2018 243 päivästä 352 päivään vuonna 2019 ja siitä vielä 515 päivään vuonna 2020. Kun budjettia kasvatettiin vuodesta 2021 alkaen, mikä salli lisätyöntekijöiden palkkaamisen, käsittelyajat lyhenivät ja niiden odotetaan asettuvan 300 päivän tienoille vuonna 2024.

¹⁶ Saatavilla suomeksi [Perusopetuslaki 628/1998 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX®](#).

¹⁷ Aiemmin voimassa ollut jokaisen varhaiskasvatuksen järjestäjän (eli päiväkotien) velvollisuus laatia yhdenvertaisuuslain mukainen tasa-arvosuunnitelma poistettiin 2025 alkaen, vaikka samainen velvollisuus on yhä voimassa kuntatasolla. Tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelmaa koskeva velvoite säilyy päiväkotitasolla.

¹⁸ Ks. hyväksytty esitys muutoksineen <https://finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2024/105#OTO>.

kasvatuksessa, mukaan lukien koulut, ja kaikilla ECRI:n tehtävänantoon kuuluvilla perusteilla.

9. ECRI toteaa, että vuoden 2023 hallitusohjelma viittaa ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseen sekä siihen, että opettajankoulutusfoorumi tarkisti opettajankoulutuksen kehittämisohjelmaa 2022-2026¹⁹. Ohjelma kattaa opettajien ydinkoulutuksen ja perehdyttämisen sekä koko uran pituisen ammatillisen ja jatkokoulutuksen. Opetushallitus julkaisi hyödyllistä ihmisoikeuksia käsittelevää materiaalia opettajille ja oppilaille.²⁰ Valtioneuvoston tilaama ja vuonna 2023 julkistama selonteko Suomen koulujen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksesta²¹ paljasti kuitenkin puutteita siinä, miten näitä aiheita käsitellään opettajankoulutuksessa, ja korosti tarvetta kehittää asianmukaisia rakenteita demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen.
10. ECRI suosittelee rasismien ja rasistisen syrjinnän vastustamista koulussa ja kouluopetuksessa käsittelevän GPR n. 10 mukaisesti, että suomalaisten koulujen opettajille tarjotaan sopivaa perustason ja jatkokoulutusta ihmisoikeuskysymyksissä, joihin kuuluu myös syrjinnän kieltö. Tähän koulutukseen tulisi kuulua mm. asiaan kuuluvat kansainväliset ja eurooppalaiset ihmisoikeusstandardit ja olemassa olevien sellaisten opetusohjelmien käyttö, jotka on laadittu ihmisoikeusopetukseen, ml. oikeus yhdenvertaisuuteen.
11. Perusopetuslain muutokset tulivat voimaan 1.8.2022, mikä merkitsi koulukiusaamiselta suojautumisen vahvistamista. Hallituksen toimintaohjelma kiusaamisen, hännäämisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi kouluissa ja opetuslaitoksissa toimeenpantiin vuosina 2021-2023. Hallituksen vuoden 2025 talousarviossa oli varattuna viisi miljoonaa euroa projektirahoitusta kunnille tai yksittäisille kouluille kiusaamisen ehkäisyohjelmien rahoitukseen. ECRI toteaa myös, että kouluilla on velvollisuus laatia koulukohtaisiin oppilashyvinvoinnin ohjelmiin kuuluvat suunnitelmat oppilaiden suojelemiseksi väkivallalta, kiusaamiselta tai häirinnältä. Näiden suunnitelmien tulee kattaa sekä oppilaiden keskinäiset että koulujen aikuisten ja oppilaiden välinen vuorovaikutus.
12. Lukuisat ECRI:n delegaation vierailullaan tapaamat kansalaisyhteiskunnan edustajat kertoivat kouluissa laajasti ilmenevästä kiusaamisesta etenkin etnisyyden, kansalaisuuden²², uskonnolliseen yhteisöön kuulumisen, seksuaaliseen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin perusteella. Vierailun aikana kerätystä tiedosta ilmeni myös, että koulujen henkilöstöllä on riittämättömästi koulutusta siinä, miten kiusaamistapauksia tulisi käsitellä. Lisäksi ECRI:n huomiota kiinnitettiin ilmoituksiin, joita on tehty rasistisin tai uskonnollisin syin tapahtuvaan kiusaamiseen syyllistyneistä opettajista.²³
13. ECRI suosittelee ryhtymistä toimenpiteisiin, jotta koulut perustavat pakollisen järjestelmän rasististen ja LGBTI-fobisten tapausten seuraamiseksi ja antavat asianomaisille kouluviranomaisille asianmukaisesti eriteltyä tietoa näistä ilmiöistä, jotta voidaan laatia pitkän aikavälin toimintamallit niiden torjumiseksi.
14. Opetusministeriö rahoittaa hankkeita, joilla opettajille annetaan koulutusta LGBTI- eli seksuaalivähemmistöasioissa, jota usein tarjotaan seksuaalivähemmistöasioihin

¹⁹ <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022053140998>.

²⁰ Ks. [Ihmisoikeus- ja demokratiakasvatus | Opetushallitus \(oph.fi\)](https://ihmisoikeus-ja-demokratiakasvatus.fi/opetushallitus).

²¹ Raportti on luettavissa

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164857/VNTEAS_2023_24.pdf?sequence=1&isAllowed=y (suomeksi, yhteenvedot ruotsiksi ja englanniksi).

²² Mukaan lukien venäläiset ja ukrainalaiset oppilaat.

²³ Esimerkiksi eräässä raportoidussa tapauksessa koulun rehtori puhui ”pikku-isiksistä”. Lähde: (Parland, M., Kwazema, M. (2022). Looking for Hidden Notebooks: Analysing Social Exclusion Experienced by Teachers of Minority Religions in Finnish Schools. Teoksessa: Alemanji, A.A., Meijer, C.M., Kwazema, M., Benyah, F.E.K. (eds) Contemporary Discourses in Social Exclusion. Palgrave Macmillan, Cham.

keskittynyt kansalaisjärjestö Seta.²⁴ Tämä työ on kuitenkin suurelta osin hankekohtaista, ja vain aiheesta kiinnostuneet opettajat osallistuvat siihen, minkä takia tämä opettajankoulutus on kaikkea muuta kuin systemaattista tai pakollista. Helsingin kaupungilla oli vuosina 2022-23 hanke, jossa suunniteltiin ja toteutettiin ikäsoveltuvia LGBTI-työpaljoja kaikille 6-9-luokkalaisille kaupungin kouluissa. Seksuaalivähemmistöjen asiaa ajava kansalaisjärjestö Seta piti nämä työpajat.²⁵ Muuallakin Suomessa Seta oli mukana tällaisen koulutuksen tarjoamisessa. Lisäksi Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastot tekivät yhteistyötä Setan kanssa ja julkaisivat alakouluille ikäsoveltuvia LGBTI-opetusohjelmia. Virastot olivat jo tuottaneet koulun henkilökunnan koulutusta. Sitten koulutus saatettiin suuren yleisön saataville Internetissä.²⁶ ECRI katsoo, että tällainen julkisten virastojen ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö ikäkausisopivan LGBTI-tuntien tarjoamiseksi yläkouluissa on **hyvä käytäntö**.

15. Vaikka alkuperäiskansa saamelaiden ja romaanien historian ja kulttuurin opetus kuuluu koulujen opetusohjelmaan,²⁷ vaikuttaa siltä, että näitä aiheita ei käytännössä opeteta järjestelmällisesti. ECRI:n näkemyksen mukaan tämä saa aikaan tietoukkoja, jotka eivät ole omiaan vähentämään näihin väestöihin usein kohdistuvia kielteisiä asenteita.

16. ECRI suosittelee, että Suomen viranomaiset varmistavat, että alkuperäiskansa saamelaiden ja romaanien historiaa ja kulttuuri opetetaan systemaattisesti kouluissa.

C. Paperittomat t ulkomaalaiset

17. Paperittomien ulkomaalaisten kanssa työskentelevät kansalaisjärjestöt arvioivat, että heitä on maassa 3000-6000, joista noin 90 % oleskelee Helsingin seudulla.²⁸
18. Paperittomilla lapsilla on Suomessa perustuslain mukainen koulunkäyntioikeus. Suomeen tehdyn vierailun tulosten perusteella ilmeni kuitenkin, että näiden lasten vanhemmat eivät aina ole tietoisia tästä oikeudesta tai he pelkäävät, että koulun hallinto paljastaa heidän paperittoman oleskelunsa poliisille.
19. Tällä hetkellä Suomessa paperittomina oleskelevilla on oikeus saada kiireellisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluita sekä – koska lainmuutokset astuivat voimaan 1.1.2023 – sellaisia terveydenhuoltopalveluja, joita terveydenhuollon ammattilaisten mielestä ei voi lykätä.²⁹ Paperittomilla lapsilla on oikeus samantasoiseen terveydenhuoltoon kuin suomalaisilla lapsilla.

²⁴ IGLYO 2022 LGBTI inklusiivista kasvatusta koskeva raportti, s. 66, ks.

https://drive.usercontent.google.com/download?id=151PykC17_rw4FFGZq3mgb5giY1I7zaFS&export=download&authuser=0

²⁵ Ks. [Työryhmä asetettu selvittämään erityisvaltuutettujen tehtävien kehittämistä sekä yhdistämistä – Oikeusministeriö](#).

²⁶ Koulutusmateriaali on suomeksi osoitteessa [Sateenkaariopintuni](#).

²⁷ Ks. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf ja https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf (kumpikin suomeksi) sekä artikkeli: The Roma – an Overlooked minority, January 2024. <https://kielikampus.jyu.fi/fi/blog/blogikirjoitukset-vuosittain/2024/the-roma-an-overlooked-minority>.

²⁸ Tällä hetkellä useimmat Suomessa oleskelevat paperittomat maahanmuuttajat kuuluvat johonkin seuraavista ryhmistä: a) hylätyn turvapaikkahakemuksen tehneet, jotka ovat jääneet maahan yli kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneille määrätyn 30 päivän rajan; b) aiemmin oleskeluluvan humanitäärisen suojelun perusteella saaneet tai ne noilla oli aiemmin väliaikainen oleskelulupa siksi, että heidän poistamiseensa Suomessa on tullut esteitä, mutta ovat menettäneet oleskelulupansa ulkomaalaislain muutoksen jälkeen; c) henkilöt, jotka syystä tai toisesta halua tai pysty hakemaan turvapaikkaa Suomessa; d) henkilöt, jotka jatkavat oleskeluaan viisumin tai oleskeluluvan umpeutumisen jälkeen sekä EU-kansalaiset tai muiden Pohjoismaiden kansalaiset, jotka viiptyvät maassa yli 90 päivää ilmoittamatta siitä viranomaisille tai rekisteröimättä asuinpaikkaansa.

²⁹ Ks. [Finland: new law expands health care for undocumented migrants – PICUM](#). Ks. Myös [Health services for undocumented migrants – THL](#). Välttämätön terveydenhoito tarkoittaa äkillisen sairauden tai tapaturman arviointi ja hoito tai pitkäaikaisen sairauden pahenemisen tai heikentyneen toimintakyvyn vaatima hoito, jota ei voi lykätä aiheuttamatta sairauden tai vamman pahenemista. Kiireellinen hammashoito, mielenterveyshoito, päihteiden väärinkäytöstä johtuva hoito ja psykososiaalinen hoito kuuluvat sellaisen hoidon piiriin, jota ei voi lykätä. Tämä toimintaperiaate kattaa myös tartuntatautirotkotukset, abortit ja äitiyshuollon sekä esim. syöpäpotilaiden jatkuvan hoidon. Synnytys katsotaan akuuttihoidoksi ja se on kaikkien saatavilla.

20. Vuoden 2023 hallitusohjelma ennakoi sitä, että paperittomien terveydenhuolto supistetaan pelkästään kiireelliseen hoitoon.³⁰ Tässä tarkoituksessa järjestettiin kuulemisia kesällä 2024³¹, ja tässä tarkoituksessa annettava hallituksen esitys oli valmisteilla vuoden 2025 alussa.³² ECRI kannustaa painokkaasti viranomaisia varmistamaan, että paperittomilla ulkomaalaisilla oleva oikeus terveydenhuoltoon kattaa kiireellisen sairaanhoidon ja muut tarpeellisen terveydenhuollon muodot sen mukaan, mitä sen GPR No.16 kohdassa 21 todetaan paperittomien syrjinnästä suojelemisesta.³³
21. ECRI:n delegaation vierailullaan tapaamat kansalaisyhteiskuntaa edustavat keskustelukumppanit nostivat toistuvasti esiin toisenkin vaikeuden eli sen, että terveydenhuollon ammattilaiset eivät ole usein hyvin perillä siitä, miten heidän tulee hallinnollisesti toimia paperittoman henkilön asiassa, tai mikä on sovellettava lainsäädäntö. Tämän seurauksena paperittomille tukea tarjoavat kansalaisjärjestöt käyttävät runsaasti aikaa siihen, että ne selittävät terveydenhuollon toimijoiden hallintohenkilöstölle sitä, mitkä ovat paperittomien ulkomaalaisten perusoikeudet. Global Clinic -niminen kansalaisjärjestö tarjoaa verkkosivuillaan tietoa paperittomien henkilöiden oikeudesta kiireelliseen ja muutoin tarpeelliseen terveydenhuoltoon³⁴ ja on tarjonnut tätä koskevaa koulutusta terveydenhuoltotoimijoiden vastaanottovirkailijoille.
22. Vierailunsa kuluessa ECRI:n delegaatio kuuli myös tapauksesta, jossa poliisi nouti paperittoman ulkomaalaisen sairaalasta ja tämän jälkeen karkotti asianomaisen maasta. Mikäli tämä on totta, sitä voisi pitää epäonnistumisena erottaa maahanmuuton valvonta ja täytäntöönpano terveydenhuoltopalvelujen tarjoamisesta sekä myös maahanmuutto- ja lainvalvontavirastojen sekaantumisenä asiaan.
23. ECRI suosittelee, että viranomaisten tulee antaa yksityiskohtaiset ohjeet ja tarjota soveltuvaa koulutusta terveydenhuollon yksiköissä toimivalle henkilöstölle siitä terveydenhuollosta, joihin paperittomilla ulkomaalaisilla on oikeus. Näissä ohjeissa ja tällaisessa koulutuksessa tulisi tehdä selväksi, että on kiellettyä antaa maahanmuutto- ja lainvalvontaviranomaisille mitään henkilötietoja tai muuta tietoa henkilöistä, joita epäillään paperittomina maassa oleskelusta tai työskentelystä. Tässä viranomaiset voivat saada innoitusta ECRI:n GPR n. 16:sta, joka käsittelee paperittomien maahantulijoiden suojelua syrjinnältä.
24. Myönteisenä seikkana mainittakoon, että Helsingin kaupunki on monen vuoden ajan tarjonnut suhteellisen kattavia terveydenhuoltopalveluja, ml. laboratoriopalvelut ja mielenterveyspalvelut, paperittomille siirtolaisille. Tätä tekee erityisesti Helsingin Kalasataman terveys- ja hyvinvointikeskus.³⁵ ECRI pitää tätä työtä **hyvänä käytäntönä**.

³⁰ Ks. [Hallitus on rajoittamassa paperittomien oikeutta välttämättömään terveydenhuoltoon – Helsingissä lakimuutos ei välttämättä vaikuttaisi | Kotimaa | Yle](#).

³¹ Ks. [Maahanmuuttolainsäädännön vastaisesti Suomessa olevien ihmisten terveydenhuolto-oikeuksia koskevan sääntelyn valmistelu – Sosiaali- ja terveysministeriö](#).

³² Hallituksen esitys 6.1.2025 (pääosin suomeksi) on luettavissa osoitteessa <https://stm.fi/en/project?tunnus=STM158:00/2024>. Esitys jätettäneen eduskunnalle huhtikuussa 2025.

³³ Ks. [ECRI General Policy Recommendation N°16 – European Commission against Racism and Intolerance \(ECRI\)](#)

³⁴ Ks. [Global Clinic – Paperittomille potilaille](#).

³⁵ Ks. [Maahan muutta- neiden erityispa-lvelut | Helsingin kaupunki](#).

D. Seksuaalivähemmistöjen eli LGBTI-henkilöiden yhdenvertaisuus³⁶

25. Suomi on jaetulla kuudennella sijalla ILGA-Europan vuonna 2024 tekemässä luokituksessa kokonaisprosenttiosuudella 70,62 %.³⁷ Lisäksi Euroopan Unionin Perusoikeusviraston (FRA) toukokuussa 2024³⁸ julkaisema kysely osoittaa, että Suomessa LGBTI-henkilöt kärsivät suhteellisen vähän syrjintää.³⁹ Kyselyn tulokset ovat kuitenkin kääntyneet dramaattiseen laskuun vuodesta 2019 sen suhteen, mitä tulee vastanneiden käsitykseen Suomen hallituksen pyrkimysten tehokkuuteen LGBTI-henkilöiden kohtaamien ennakkoluulojen ja suvaitsemattomuuden torjunnassa.⁴⁰
26. Vuoden 2024 yhdenvertaisuutta koskevan toimintasuunnitelman mukaan LGBTI-tasa-arvokysymyksiä tulisi käsitellä läpileikkaavasti. Siinä ei ole kuitenkaan mitään konkreettisia toimenpide-ehdotuksia. ECRI:n vierailun kuluessa vaikutti siltä, että kansalaisjärjestöt – kuten LGBTI-järjestöt – katsoivat, että erityinen LGBTI-tasa-arvostrategia ja/tai toimintasuunnitelma on tarpeen, mikä on myös tasa-arvovaltuutetun käsitys. ECRI jakaa tämän näkemyksen. Tässä yhteydessä on huomautettava, että saamelaiskäräjät sopi käynnistävänsä LGBTI-toimintasuunnitelman, joskin sen rahoitus on epävarma.⁴¹
27. ECRI suosittelee, että viranomaiset valmistelevat ja hyväksyvät kansallisen LGBTI-tasa-arvostrategian, johon liittyy kansallinen toimintasuunnitelma ja asianmukainen toimeenpanobudjetti. Strategian ja toimintasuunnitelman laadintaan tulisi kuulua tiivis kansalaisyhteiskunnan toimijoiden sekä paikallisten ja alueellisten viranomaisten kuuleminen. Tässä toimenpidesuunnitelmassa tulisi olla konkreettisia mitattavissa olevia tavoitteita ja sekä aikajana niiden toimeenpanoon ja vaikutusten arviointiin. Toimintasuunnitelman laadinnassa viranomaisten tulisi ottaa huomioon ECRI:n GPR n. 17, joka koskee LGBTI-henkilöiden kohtaaman suvaitsemattomuuden ja syrjinnän ehkäisyä ja torjumista. Tarvittaessa tulisi pyytää tukea Euroopan neuvostolta.
28. Vuosien 2016-2017 hallitus rahoitti ”Suomi 100 vuotta sateenkaaren väreissä” -hanketta, jonka tarkoituksena oli parantaa tietoisuutta maan LGBTI-yhteisöjen historiasta. Hanke johti LGBTI-historian ystävät -yhdistyksen perustamiseen, jolle myönnettiin vuonna 2024 valtionpalkinto maan LGBTI-historian tunnetuksi tekemisestä.⁴² Tämä on myönteinen kehityskulku. Elokuussa 2023 Suomen lääkevirasto (Fimea) päivitti ohjeensa (jotka astuivat voimaan lokakuussa 2023) miesten kanssa seksiä harjoittavien miesten verenluovutuksesta. ECRI toteaa tyytyväisenä, että päivitetystä ohjeista on poistettu viimeisimmästä sukupuolikontaktista laskettu neljän kuukauden rajoitusaika, jota oli aiemmin sovellettu näiden miesten verenluovutuksiin.
29. Eduskunta hyväksyi 1.2.2023 uuden lain sukupuolen vahvistamisesta, jonka jälkeen laki⁴³ astui voimaan huhtikuussa 2023. Siinä poistettiin vaatimus, jonka mukaan transsukupuoliset henkilöt oli sterilisoitava tai heidän oli osoitettava olevansa lisääntymiskyvyttömiä saadakseen laillisen sukupuolensa vahvistettua. Myös vaatimus psykiatrisesta diagnoosista laillisen sukupuolen vahvistamisen

³⁶ Terminologia, ks. ECRI:n sanasto osoitteessa [Glossary](#).

³⁷ Ks. [Finland – Rainbow Map \(ilga-europe.org\)](#) ja [How did Finland and Greece end up in the same place on the Rainbow Map? | ILGA-Europe](#).

³⁸ Ks. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-lgbtqi-equality_en.pdf.

³⁹ Esimerkiksi Suomen transnaisten syrjintää kuvaava luku on yksi EU:n alhaisimmista (41 %). Samoin ei-binääristen ja muunsukupuolisten vastaavat luvut olivat Euroopan alhaisimmat eli 38 %, ja sama koskee LGBTI-ihmisten syrjintää työelämässä (11 %) ja koulutuksessa (6 %).

⁴⁰ Ks. taulukko FRA:n toukokuussa 2024 tekemän kyselyn sivulla 81.

⁴¹ Ks. [Valtion budjettiesitys tarjoaa kylmää kyytiä saamelaiskäräjäille – tiedossa suuret leikkaukset | Kotimaa | Yle](#).

⁴² Ks. [Sateenkaarihistoria loistaa valtionpalkinnon väreissä – Sateenkaarihistorian ystävät](#).

⁴³ Ks. [Laki sukupuolen vahvistamisesta 295/2023 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX®](#).

(LGR) ehtona poistettiin. Ennen laillista sukupuolen vahvistamista sovelletaan 30 päivän harkinta-aikaa. ECRI:lle kerrottiin, että muutetun lainsäädännön voimaantuloa seuraavien 7 kuukauden aikana noin 1700 henkilöä haki laillisen sukupuolen vahvistamista.⁴⁴

30. Vaikka lainsäädännön muutos on merkittävästi nopeuttanut laillisen sukupuolen vahvistamista, odotusajat siihen liittyvään terveydenhuoltoon ovat yhä pitkät, koska maassa on vain kaksi tähän erikoistunutta klinikkaa, yksi Helsingissä ja toinen Tampereella.⁴⁵ ECRI kehottaa viranomaisia ryhtymään lisätoimiin sen varmistamiseksi, että transsukupuoliset pääsevät ajoissa tarpeellisiin sukupuolta vahvistaviin hoitoihin.
31. Vuonna 2020 ulkoministeriö julkaisi tutkimuksen Suomessa olevien intersukupuolisten henkilöiden ja heidän perheittensä oikeuksista ja kokemuksista. Tutkimus osoitti, että vanhemmat eivät saaneet riittävästi tietoa vaihtoehtoista, etenkin siitä, onko heidän intersukupuolisten lastensa leikkaaminen luvallista vai ei.⁴⁶
32. Vuonna 2020 sosiaali- ja terveysministeriön tilaamassa raportissa nimeltään "Vaihtoehtoiset säätelymallit sukupuolivähemmistöjen laillisesta statuksesta" oli johtopäätös, jonka mukaan intersukupuolisten lasten kohtelu rikkoi lakia potilaiden asemasta ja oikeuksista.⁴⁷ Raportin mukaan lainsäädäntöä pidettiin kuitenkin riittävänä takaamaan intersukupuolisten lasten ihmisoikeudet. ECRI toteaa, että myönteinen osa kansallista lapsistrategiaa on, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitos julkaisi terveydenhuollon ammattilaisille ohjeistuksen intersukupuolisista lapsista ja heidän vanhempinsa kanssa kommunikoinnista.⁴⁸
33. Eri sairaaloiden välillä on vaihtelua siinä, miten vanhemmat otetaan mukaan päätöksentekoon lääketieteellisesti ei-välttämättömien leikkausten tapauksissa sekä siitä, mikä on intersukupuolisen vastasyntyneen laillinen sukupuoli. Viidestä yliopistosairaalaista vain Oulu kieltäytyy tekemästä leikkauksia intersukupuolisille lapsille muista kuin lääketieteellisesti tarpeellisista syistä. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta (ETENE)⁴⁹ katsoi, että terveydenhuollon yksiköillä on riittämättömät resurssit tukea intersukupuolisia henkilöitä. ECRI:n vierailullaan tapaamien kansalaisyhteiskuntaa edustavien tahojen mukaan aikuisten intersukupuolisten ihmisten vakavana ongelmana on se, että heille tehtyjen lääketieteellisten toimenpiteiden lääkärintodistukset usein katoavat tai poistetaan, mikä vaikeuttaa myöhempien lääketieteellisten toimenpiteiden tarpeellisuuden arviointia.
34. Vaikka aiemminkin on ollut pyrkimyksiä kieltää lain nojalla intersukupuolisten lasten sukupuoliominaisuuksien muuntelu ilman lapsen vapaata ja tietoon perustuvaa tahdonilmaisua, mitään lakiesitystä tai muuta aloitetta ei ole tehty eikä tätä aloitetta sisällytetty vuoden 2023 hallitusohjelmaan.⁵⁰

⁴⁴ Ks. [Yli 1 700 ihmistä on hakenut sukupuolen vahvistamista omalla selvityksellä | Kotimaa | Yle](#).

⁴⁵ 5. raporttinsa kappaleessa 103 ECRI suositteli tästä syystä kolmannen klinikan perustamista.

⁴⁶ Ks. yhteenveto ja suositukset tutkimuksen 2. sivulta alkaen osoitteessa: https://um.fi/documents/35732/0/IP1709011_STUDY_ON_THE_RIGHTS_AND_EXPERIENCES_sahkoinen_5.pdf/2e3c62c4-da72-7846-98e9-731aefabce2?i=1585920363798.

⁴⁷ Luettavissa osoitteessa [Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX®](#) (suomeksi tai ruotsiksi).

⁴⁸ Ks. <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/sote-ammattilainen-sateenkaarilapsen-ja-nuoren-tukena/miten-kohdata-intersukupuolinen-lapsi-ja-nuori-terveyspalveluissa>.

⁴⁹ [Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE | Etene](#).

⁵⁰ ECRI toteaa, että vuoden 2023 loppupäätelmissään YK:n lasten oikeuksien komitea (UN CRC) suositteli Suomea varmistamaan, että tarpeettomat intersukupuolisille lapsille tehtävät lääketieteelliset tai kirurgiset hoidot lykätään, kunnes lapset pystyvät antamaan tietoon perustuvan suostumuksensa.

35. ECRI suosittelee, että viranomaisten tulee ensisijaisen tärkeänä seikkana laatia ja antaa eduskunnalle kattava lakiesitys, joka nimenomaisesti tunnustaa intersukupuolisten henkilöiden oikeuden ruumiilliseen koskemattomuuteen ja kieltää lääketieteellisesti tarpeettomien leikkausten ja muiden ei-lääkinnällisten hoitojen tekemisen siihen asti, kunnes intersukupuolinen lapsi pystyy osallistumaan päätöksiin vapaan ja tietoon perustuvan suostumuksensa pohjalta. Tällaisen lainsäädännön valmistelutyöhön tulisi sisältyä asiaankuuluvien asiantuntijoiden ja terveydenhuollon ammattilaisten, intersukupuolisten lasten ja heidän vanhempiensa tai huoltajiensa kuulemisia, ja siinä tulee ottaa huomioon ECRI:n GPR n. 17, joka koskee LGBTI-ihmisten kokeman suvaitsemattomuuden ja syrjinnän ehkäisyä ja vastustamista, sekä muut asianomaiset Euroopan neuvoston standardit.

36. Kansalaisaloite vuodelta 2023⁵¹ ns. eheytykäytäntöjen kieltämisestä keräsi yli 50 000 allekirjoitusta⁵², minkä nojalla eduskunnan on otettava se käsiteltäväksi. Eduskunta otti aloitteen käsittelyyn marraskuussa 2023. Myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutettu tukivat muokkaamiskäytäntöjen kieltämistä lailla.⁵³ Eduskunta hyväksyi 28.3.2025 kansalaisaloitteen ns. eheytykäytäntöjenkieltämisestä. Saatujen tietojen mukaan pääministeri ja oikeusministeri kuitenkin ilmoittivat, että on epätodennäköistä, että lakiin perustuvasta kiellosta valmisteltaisiin lakialoite, joka voitaisiin hyväksyä tällä hallituskaudella.⁵⁴ ECRI kehottaa viranomaisia tukemaan – LGBTI-ihmisten kokeman suvaitsemattomuuden ja syrjinnän ehkäisyä ja vastustamista koskevan ECRI:n GPR n. 17:n nojalla – sellaisen kattavan lainsäädännön laatimista, joka kieltää kaikki muokkaamiskäytännöt, joilla pyritään muuntamaan tai muuttamaan lasten seksuaalinen suuntautuminen ja/tai sukupuoli-identiteetti, sekä kaikki vastaavat aikuisiin kohdistuvat näiden tahdonvastaiset käytännöt.

37. ECRI toteaa, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella on oman mielenterveysstrategiassa osana ollut hanke, jolla vahvistetaan ammattihenkilöiden kykyä tukea sukupuolisesti erilaisia lapsia ja nuoria.⁵⁵ Mitä tulee LGBTI-nuorten hyvinvointiin yleisemmällä tasolla, THL on osana kansallista lapsistrategiaa tuottanut asianomaisille ammattihenkilöille tarkoitettua tietoa LGBTI-lapsista ja nuorista.⁵⁶ ECRI rohkaisee viranomaisia jatkamaan pyrkimyksiään puuttumaan inter/muunsukupuolisten lasten ja nuorten erityisiin mielenterveysongelmiin ja viittaa YK:n lasten oikeuksien komitean vuoden 2023 päätelmiin, joissa se suosittelee vahvistamaan lasten mielenterveyspalveluja ja ohjelmia, mukaan lukien LGBTI-lapset.⁵⁷

II. VIHAPUHE JA VIHAVÄKIVALTA

38. Suomen rikoslaki ei määrittele viharikoksia (tai rikollista vihapuhetta) yksittäisenä rikoksena. Silti oikeus voi soveltaa useita pykälä tekoihin, joihin liittyy rikollista vihapuhetta ja muita viharikoksia. Ne ovat tärkeysjärjestyksessä: 11 luvun 10 pykälä Kiihottaminen kansanryhmää vastaan; 11 luvun 10a pykälä: Törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan; 24 luvun 9 pykälä: Kunnianloukkaus; 24 luvun 10 pykälä: Törkeä kunnianloukkaus; 11 luvun 11 pykälä: Syrjintä; 17 luvun

⁵¹ Viittaus: KAA 6/2023 vp. Tämän aloitteen käsittelytiedot ovat osoitteessa: Ks. [Ihmisoikeus- ja demokratiakasvatus | Opetushallitus \(oph.fi\)](#).

⁵² Ks. [Seta vaatii eheyttämistoiminnan täysikieltoa Suomeen | Seta ry](#).

⁵³ Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto helmikuulta 2024 tässä asiassa on luettavissa osoitteessa <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-lausunto-eheytyshoitosten-kieltamista-koskevasta-kansalaisaloitteesta>.

⁵⁴ Ks. [PM Orpo: Legislative ban on conversion therapy unlikely to proceed this term | Yle News | Yle](#).

⁵⁵ Ks. [Sukupuolen moninaisuus voimavarana – THL](#).

⁵⁶ Ks. <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle>.

⁵⁷ YK:n lasten oikeuksien komitean vuoden 2023 päätelmät, pykälä 32 (b), luettavissa: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/111/74/pdf/g2311174.pdf>

10 pykälä: Uskonrauhan rikkominen; 25 luvun 7 pykälä: Laiton uhkaus; 17 luvun 1 pykälä: Julkinen kehottaminen rikokseen.

39. Lisäksi rikoslain 6 luvun 5 pykälän mukaan rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta voi olla rangaistuksen koventamisperuste.

A. Vihapuhe⁵⁸

40. Suomen viranomaisten antamien tietojen mukaan vihapuhe on yleistynyt raportointikaudella. Vuonna 2022 poliisille tehtiin 837 vihapuheilmoitusta, 740 vuonna 2021, 743 vuonna 2020 ja 574 vuonna 2019. Ylivoimaisesti useimmin näissä tapauksissa vihapuhe-elementti liittyi etniseen tai kansalliseen taustaan.⁵⁹ Uskonto tai uskomus oli toiseksi yleisin kategoria, ja seksuaalinen suuntautuminen tai transsukupuoli-identiteetti tai -olemus tuli kolmantena. Seuraavan vuosikohtaiset luvut kuvaavat niiden tapausten lukumäärää, joista on nostettu syyte otsikolla ”kiihottaminen kansanryhmää vastaan”. Eri vuosina annettujen tuomioiden lukumäärä on suluissa. 2023: 9 (5); 2022: 14 (12); 2021: 11 (9); 2020: 16 (14); 2019: 29 (27). Häpäisemisestä (poliisin merkinnöissä viharikos) on nostettu syyte ja annettu tuomio näinä vuosina seuraavasti: 2023: 3 (1); 2022: 3 (2); 2021: 2 (1); 2020: 0 (0); 2019: 1 (1). Vastaavat luvut laittomasta uhkauksesta (poliisin merkinnöissä viharikos) olivat seuraavat: 2023: 4 (2); 2022: 3 (3); 2021: 0 (0); 2020: 1 (1); 2019: 1 (1).
41. Suomen lainsäädäntö myös kieltää vihapuheen, jota pidetään häirintänä, mutta se ei yllä sille vakavuustasolle, jota rikosoikeudellinen vastuu edellyttää. Vuonna 2022 muutetun yhdenvertaisuuslain 14 pykälän mukaan sellainen käyttäytyminen, joka tarkoituksella tai tosiasiallisesti horjuttaa yksilön tai ryhmän arvoa perusteilla, jotka on yksilöity saman lain 8 pykälän 1 momentissa (kuten alkuperä, kansallisuus, kieli, uskonto tai uskomus, seksuaalinen suuntautuminen tai muut henkilökohtaiset ominaisuudet), katsotaan häirinnäksi. Tällainen käyttäytyminen luo alentavan, vihamielisen tai uhkaavan ilmapiirin henkilöä tai ryhmää kohtaan mainituista syistä. Samalla häirinnän määritelmä muutettiin siten, että se voi nyt kohdistua myös ihmisryhmään yksittäisten uhrien lisäksi.⁶⁰
42. ECRI:n vierailun aikaan oli meneillään EU-komission Suomea vastaan aloittama rikkomismenettely johtuen siitä, ettei Suomi ole rikosoikeudellisin keinoin pannut asianmukaisesti täytäntöön EU:n rasismien ja rotusyrjinnän vastaisen taistelun sääntöjä⁶¹. Tarkennettuna tässä menettelyssä on kyse siitä, että Suomen katsotaan jättäneen kriminalisoimatta vihapuheen, joka kohdistuu yksittäisiin jäseniin ryhmässä, joka määritellään rodun, värin, uskonnon, syntyperän tai kansallisen tai etnisen alkuperän nojalla. Lisäksi Suomen katsotaan jättäneen kriminalisoimatta erityiset vihapuheen muodot, kuten kansainvälisten rikosten ja holokaustin suvaitsemisen, kiistäminen tai törkeä väheksyntä. Edelleen Suomen

⁵⁸ Ks vihapuheen ja viharikoksen määritelmät ECRI:n sanastossa osoitteessa [ECRI's Glossary](#).

⁵⁹ Näillä perusteilla esitetyn vihapuheen ilmentyvä oli se rasistinen vihanilmaus, joka seurasi ei-valkoisen henkilön valintaa Lucia-rooliin perinteisessä 13.12. huipentuvassa tapahtumassa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on päättänyt tutkia tapaukset. Ks. [Non-Discrimination Ombudsman to investigate Lucia racism | Yle News | Yle](#), and [Black woman targeted by racist abuse in Finland over festival role | Finland | The Guardian](#). Vahva valitulle Lucialle osoitettu tuki ja rasisminvastaisuus näkyi järjestelyistä vastaavan kansalaisjärjestöjen saamassa lahjoitusvirtana. [Supporters help raise nearly €500k for Lucia fundraiser in response to racist abuse | Yle News | Yle](#). The Prime Minister upon a spontaneous encounter with the Lucia choir said he was sorry about the racist attacks that this year's Lucia has suffered. Ks. [Petteri Orpo tapasi yllättäen rasismivyröyn kohteeksi joutuneen Lucia-neidon: Sanoi olevansa pahoillaan tämän puolesta | HS.fi](#).

⁶⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu vastaanottaa ja arvioi vihapuheeseen liittyviä kyselyjä ja tapauksia yhdenvertaisuuslain näkökulmasta. Yhdenvertaisuusvaltuutetulle ilmoitettuja häirintätapauksia oli eri vuosina seuraavasti: 2023: 60; 2022: 44; 2021: 51; 2020: 34; 2019: 51.

⁶¹ Ks. [Puitepäättös 2008/913/JHA](#). Tämä puitepäättös tähtää sen varmistamiseen, että vakavista rasismien ja muukalaisvihan ilmentymistä seuraa tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rangaistukset.

katsotaan jättäneen varmistamatta, että rasismia ja muukalaisvihaa koskevia rikoksia voidaan tutkia ja viedä syyttäjälle ilman uhrin tekemää rikosilmoitusta tai syyttämistä. Oikeusministeriön vuonna 2024 tekemä selonteko⁶² tarpeesta muuttaa ihmisryhmään vastaan yllyttämistä koskevaa rikoslain säännöstä pohtii sitä, mitä muutoksia tulisi vähintään tehdä kyseiseen rikoslain säännöksen, jotta EU-säännösten kysymystä koskevat vaatimukset täyttyisivät. Selonteko sisältää joukon tätä koskevia suosituksia. ECRI luottaa siihen, että viranomaiset ryhtyvät asianmukaisiin seurantatoimiin näiden suositusten valossa.

43. Helmikuussa 2024 Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI) julkisti ensimmäiset tulokset kyselystä, joka oli tehty nuorten 15-29-vuotiaiden piirissä heidän kokemuksistaan omaan hyvinvointiinsa vaikuttavasta sosiaalisen median ja älypuhelimien käytöstä. Alustavat tulokset⁶³ osoittivat, että edeltävänä vuonna 40 % 15-29-vuotiaista älypuhelimien käyttäjästä oli kohdannut vihapuhetta, syrjivää tai rasistista sisältöä.
44. ECRI:n vierailun aikaan voimassa olleen lainsäädännön nojalla poliisilla oli vain rajallisia mahdollisuuksia käyttää automatisoituja järjestelmiä verkossa olevan vihapuheen selvittämiseksi (etenkin sellaisella vakavuustasolla, jota rikosoikeudellinen vastuu edellyttää). Poliisi on kuitenkin säännöllisesti läsnä verkkopohjaisella pelialustalla. Läsnäolo on jatkuvaa verkkopohjaisella pelialustalla (pelipoliisi),⁶⁴ joka antaa poliisille mahdollisuuden puhua nuorten kanssa mm. vihapuheesta ja verkkorikollisuudesta. Alusta tarjoaa käyttäjille, mukaan lukien vihapuheen uhreille, mahdollisuuden ottaa yhteys matalalla kynnyksellä ja suojatussa verkkotilassa poliisin sekä muihin ammatillisiin tukihenkilöihin. ECRI pitää tätä **hyvänä käytäntönä**.
45. Huhtikuussa 2023 järjestettyjen eduskuntavaalien jälkeen äärioikeistolaisesta poliittisesta puolueesta eli perussuomalaisista tuli vaaleja seuranneen hallituskoalition jäsen. Tämän puolueen merkittävien jäsenten⁶⁵, myös sen johtajan⁶⁶, rasistisista lausumista syntyi kesällä sarja skandaaleja, joka johti eduskunnassa 8.9.2023 järjestettyyn epäluottamuslauseäänestykseen siitä, tekikö hallitus tarpeeksi rasismia vastustamiseksi. Hallitus sai luottamuksen eduskunnan äänestyksessä. Tätä episodista kuitenkin pidettiin yleisesti selvänä viestinä siitä, että hallituksen ja muiden julkisten viranomaisten tulisi tehdä enemmän rasistisesta vihapuheesta luopumiseksi ja sen vastustamiseksi. Tässä kontekstissa ECRI kannustaa viranomaisia ryhtymään päättäväisempiin toimiin ja kannustamaan politiikkoja ja korkeita viranhaltijoita lujasti ja viipymättä tuomitsemaan rasistisen ja muun muotoisen vihapuheen sekä kaikkia Suomen poliittisia puolueita allekirjoittamaan Euroopan poliittisten puolueiden rasismivapaata ja inklusiivista

⁶² Ks.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165809/OM_2024_21.pdf?sequence=1&isAllowed=y&_cf_chl.tk=xWbD_A.j.al.E1.Kbi2pAq8yJ5RBBq33IGqkEv.SQAnI-1732872963-1.0.1.1-ymuvz.Dt9Yz68KMmZxQQHiBPu_alRI_SITXyUj6NV5Y (suomeksi, yhteenvedot ruotsiksi ja englanniksi).

⁶³ Tutkimus (vain suomeksi): <https://medialukutaitosuomessa.fi/pienituloisissa-kotitalouksissa-elavat-nuoret-kohtaavat-muita-useammin-kielteisia-mediakokemuksia-alypuhelimillaan/>.

⁶⁴ Ks. [Pelipoliisi – Twitch](#).

⁶⁵ Ks. [Third racism scandal hits Finland's government in space of a month – POLITICO](#) and <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009742553.html>.

⁶⁶ Ensimmäisellä ministerivuonna Perussuomalaisten puheenjohtaja ja varapääministeri joutui paineen alla esittämään anteeksipyyntöä, kun ilmeni hänen julkaisseensa nuorempina rasistisia blogikirjoituksiaan kuten maahanmuuttajanuorten tappamisanfantasioita. Ks. [Far-right Finnish leader Riikka Purra sorry in racist posts uproar \(bbc.com\)](#). Toinen perussuomalainen ministeri oli jo aiemmin joutunut eroamaan vain kymmenen ministeripäivän jälkeen, kun ilmeni että hän oli osallistunut uusnatseihin liittyviin tapahtumiin ja vitsailut natsismista. Ks. [Finland's economy minister resigns after Nazi references – POLITICO](#). Ks. myös [Finnish government and top ministers survive confidence votes over racism scandals – POLITICO](#).

yhteiskuntaa koskevan peruskirjan, siinä muodossa, jossa Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous sen hyväksyi päätöslauselmallaan 2443 (2022)⁶⁷.

46. Yllä mainittua luottamusäänestystä edeltävänä aikana hallitus antoi suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvoa, sukupuolten tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä koskevan lausunnon⁶⁸. Lausunnossa oli viittauksia lukuisiin toimiin, joilla pyritään yhdenvertaisuuden edistämiseen ja rasismien torjumiseen. Se korosti myös sitä, että juutalaisiin, muslimeihin, kristittyihin ja muihin uskonnollisiin ryhmiin kohdistuvaa vihaa ehkäistään ja holokaustin kiistäminen kriminalisoidaan.⁶⁹
47. Rasismien torjumista ja tasa-arvon edistämistä koskeva toimintaohjelma julkaistiin 5.9.2024.⁷⁰ ”Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa” -niminen ohjelma korostaa vahvasti työllisyyssektoria ja mainitsee vihapuheen, joka kohdistuu tiettyihin ECRI:n huolenaiheena oleviin ryhmiin, kuten muslimit, juutalaiset ja romanit. Se on jatkoa aiemmalle ”Tasa-arvoinen Suomi” -toimintasuunnitelmalle.⁷¹ Aiemmin elokuussa 2024 pääministeri mainitsi uuden rasisminvastaisen kampanjan avajaisten yhteydessä, että rasismi on ongelma Suomessa.⁷²
48. Kuitenkin maaliskuussa 2024 eli muutamaa kuukautta myöhemmin 33 kansalaisyhteiskunnan toimijaa, mm. Suomen Amnesty, julkaisi lausunnon, jossa todettiin uhkana olevan, että hallituksen politiikka, mukaan lukien lakialoitteet, osa vuoden 2023 hallitusohjelmaa ja johtavat hallituskoalition johtohenkilöt syventävät Suomessa olevaa rasismia ja syrjintää.⁷³ Lausunto sisälsi myös vaatimuksen vahvistaa rasistisen vihapuheen vastaista lainsäädäntöä.
49. Vuonna 2023 Suomessa asuvien juutalaisten keskuudessa tehdyn kyselyn⁷⁴ mukaan antisemitismi on lisääntynyt Suomessa viimeisten viiden vuoden aikana.⁷⁵ Vastaajien mukaan tavallisin antisemitismin muoto Suomessa näyttäytyy internetissä ja sosiaalisessa mediassa, ja sen jälkeen tulee perinteisen median ja poliittisen elämän antisemitismi. Vastaajista 54 % kertoi olevansa melko tai erittäin huolissaan joutumisesta suullisten loukkausten tai häirinnän kohteeksi.
50. Syyskuussa 2020 Korkein oikeus päätti kieltää Suomen Pohjoismaiden vastarintaliike -nimisen uusnatsijärjestön- Ulkomaalaisiin ja juutalaisiin kohdistuva vihapuhe ja väkivallan käyttö olivat avainperusteet liikkeen kieltämisessä. Sen

⁶⁷ Ks. tässä suhteessa, Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus CM/Rec(2022) 16 kohta 53 vihapuheen torjunnasta ja [Euroopan poliittisten puolueiden rasismista vapaata ja osallistavaa yhteiskuntaa koskeva peruskirja](#).

⁶⁸ Ks. [Valtioneuvosto hyväksyi tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi – Valtioneuvosto.fi](#). Raportti suomeksi <https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/RWMI5qFyISAKQRjVPSEY0aINBa/Antisemitismiselvitys%202024.pdf>.

⁶⁹ ECRI:lle kerrottiin, että holokaustin kieltämisestä oli annettu rikoslain pykälien mukaisia tuomioita kansanryhmän vastaisesta kiihottamisesta. Suunnitellut uudet rikoslain pykälät, jotka käsittelevät nimenomaan holokaustia saattavat itseasiassa alentaa maksimirangaistusta kahdesta yhteen vuoteen verrattuna pykäliin, joissa on kyse kiihottamisesta kansanmurhaa vastaan. Ks. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/lakiehdotus-lausunnoilla-holokaustin-kiistamisesta-erillinen-rangaistussuunnitelma>. Tästä syystä ja koska holokaustin kiistämistä on jo saatettu pitää rangaistavana tekona kansanryhmää vastaan kiihottamista koskevan pykälän perusteella, lakialoitetta kritisoitiin laajasti kuulemisvaiheen aikana. Palaute johti siihen, että hallinto otti lakialoitteen uuteen tarkasteluun myös siltä osin, mikä koski holokaustin kiistämisestä määrättävää maksimirangaistusta.

⁷⁰ Luettavissa osoitteessa [Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa : Valtioneuvoston toimenpideohjelma rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi – Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#).

⁷¹ Luettavissa osoitteessa [An Equal Finland: Government Action Plan for Combating Racism and Promoting Good Relations between Population Groups](#).

⁷² Ks. [Purra yhdisti Britannian veitsi-iskun toisen sukupolven maahanmuuton ongelmiin – Orpo: ”En lähtisi tekemään tätä johtopäätöstä” | Poliitikka | Yle](#).

⁷³ Ks. [Yhteiskannanotto: Hallituksen politiikka uhkaa syventää rasismia ja syrjintää \(amnesty.fi\)](#).

⁷⁴ Ks. [Report: Anti-Semitism has risen in Finland over the past five years | Human Rights Centre](#) (englanninkielistä selostetta lukuun ottamatta raportti on suomeksi). Tutkimuksen teki Ihmisoikeuskeskus yhteistyössä oikeusministeriön kanssa, ja se julkaistiin toukokuussa 2024. Noin 2000 yli 16-vuotiaan itseään juutalaisina pitävien ja Suomessa tutkimuskauden aikana Suomessa asuvien henkilöiden vastausprosentti oli noin 20 %.

⁷⁵ Vastaajista 83 % oli tätä mieltä.

⁷⁶ Turun hovioikeus päätti vuonna 2018, että ryhmä pitää yhteiskunnan yleisen edun nimissä lakkauttaa johtuen väkivaltaisten tekojen ja puolisoitaillisen rakenteen vuoksi.

katsottiin toimivan lain ja hyväksytyjen moraaliperiaatteiden vastaisesti. Liikkeen jäseniä oli tuomittu lukuisista väkivallanteoista.

51. Johtavan LGBTI-kansalaisjärjestön Setan mukaan seksuaalivähemmistöön kuuluvat joutuvat enenevässä määrin vihapuheen uhreiksi Suomessa.⁷⁷ Tämä seksuaalivähemmistöihin kohdistuvien viharikosten ja vihapuheen kasvu vahvistettiin myös viranomaisten antamissa tiedoissa ECRI:n vierailun aikana. Setan mukaan yli puolet Suomessa järjestetyistä Pride-tapahtumista on joutunut vihatekojen kohteeksi. Useissa tapauksissa paikallispoliitikkojen on kerrottu syyllistyneen vihapuheeseen. Huhtikuussa 2023 jouduttiin peruuttamaan LGBTI-kulttuurifestivaali, jolla oli määrä esittää elokuva Drag Kids⁷⁸. Vihamielisiä viestejä ja uhkauksia tuli myös poliitikoilta.⁷⁹
52. Romanit ovat myös vihapuheen kohteina. Vuonna 2023 poliisi rekisteröi 64 romaaneihin kohdistunutta suullista loukkausta, uhkausta tai häirintätapausta, mikä on 12 % enemmän kuin vastaavat luvut vuonna 2022.⁸⁰
53. ECRI:n vierailullaan tapaamien kansalaisyhteiskuntaa edustavien keskustelukumppanien mukaan saamelaisiin kohdistuva vihapuhe on myös lisääntynyt. Suomalaisessa mediassa näkyvät saamelaisaktivistit ovat erityisesti sen kohteena. Saamelaisvihaa on erityisesti sosiaalisessa mediassa ja silloin kun keskustelussa on saamelaiskäräjävaalien tapaiset aiheet.⁸¹
54. Yhteenvetona todetaan, että Suomeen tehdyn vierailun aikana kävi ilmeiseksi, että ECRI:n huolenaiheina oleviin ryhmiin kohdistuva vihapuhe on saavuttanut kriittisen tason, myös verkossa ja poliittisella kentällä, ja että meneillään olevat pyrkimykset sen ehkäisemiseksi eivät ole riittävät. ECRI toteaa niin ikään, että mediatoimijoiden on tarpeen olla vahvemmin mukana vihapuheen seurannassa.⁸²
55. ECRI suosittelee, että viranomaisten tulisi kiireellisesti ryhtyä toimiin rasistisen ja LGBTI-vastaisen mm. verkon ja julkisuuden henkilöiden levittämän vihapuheen kitkemiseksi ja perustaa erityinen työryhmä, jossa on kaikkien asiaan kuuluvien viranomaisten lisäksi edustajia tasa-arvoelimistä, kansalaisjärjestöistä, yliopistomaailmasta ja mahdollisuuden mukaan mediasta. Sen tehtävänä olisi laatia yksityiskohtainen ohjelma konkreettisista ja mitattavista olevista vihapuheen vastaisista toimista, joihin voi kuulua tarpeen mukaan lainsäädännön muutokset. Tämän toimintaohjelman kehittämisessä tulisi hakea innoitusta vihapuheen torjuntaa koskevasta ECRI:n GPR n. 15:sta sekä Euroopan neuvoston ministerikomitean jäsenmaille antamasta vihapuheen torjuntaa koskevasta suosituksesta CM/Rec (2002)16.

B. Vihaan perustuva väkivalta

56. Poliisiammattikorkeakoulun selonteon mukaan vuonna 2023 Suomessa rekisteröitiin ennätysmäärä viharikoksia.⁸³ Kyseisenä vuonna tehtiin 1 606 epäiltyä viharikosta tehtyä koskevaa ilmoitusta, mikä on 29 % enemmän kuin edeltävänä vuonna. Niistä 68 % koski tapauksia, jotka perustuivat etniseen tai kansalliseen

⁷⁷ Ks. [Sateenkaari-ihmiset kokevat yhä enemmän vihapuhetta ja häirintää, kertoo Seta | Kotimaa | Yle](#).

⁷⁸ Ks. [Film Review: DRAG KIDS \(Canada 2019\) *** | Festival Reviews](#).

⁷⁹ Ks. Ilga European vuosikatsastus 2024 https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2024/02/2024_finland.pdf sekä https://seta-fi.translate.google.com/2023/04/26/helsinki-pride-yhteiso-ja-seta-vihanlietsonta-ja-kohut-luovat-konkreettista-vakivallan-uhkaa/?x_tr_sl=auto&x_tr_tl=en&x_tr_hl=en-GB.

⁸⁰ [Report](#), kirjoittaja Poliisiammattikorkeakoulu, sivu 61.

⁸¹ Ks. [Saamelaisiin kohdistuva vihapuhe räjähti somessa – kirjoitusten sisältö on usein väkivaltaista | Yle](#).

⁸² Mitään mediassa olevan vihapuheen sääntely- ja sanktioita antavaa elintä ei tässä suhteessa ole. Julkisen sanan neuvosto JSN on itsenäinen median itsesääntelyorganisaatio.

⁸³ [Somalis and people with disabilities make up large share of hate crime victims | Yle News | Yle](#).

alkuperään⁸⁴, 10,3 % uskonnolliseen taustaan⁸⁵ ja 2,8 % uhrin transsukupuolisuuteen⁸⁶. Suurin osa viharikosepäilyistä vuonna 2023 oli suullista väkivaltaa, laittomia uhkauksia ja häirintää, toisin sanoen selvästi kriminalisoitua vihapuhetta. Näiden otsikoiden alle luokiteltujen viharikosten lukumäärä kasvoi vuodesta 2022, kun taas vihalietsontarikosten määrä kaksinkertaistui.⁸⁷ Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ETYJ/ODIHR) keräämien tietojen mukaan vuonna 2022 syytteet viharikoksista nostettiin 121 tapauksessa, ja rikostuomio tuli 27 tapauksessa. Vastaavat luvut vuodelta 2021 olivat 44 ja 30; vuonna 2020 ne olivat 48 ja 42, ja 55 ja 21 vuonna 2019. Poliisi oli alun perin luokitellut vain 44 % tapauksista viharikoksiksi. Oli myös muita tapauksia, joissa poliisi mainitsi vihaelementin. Kaiken kaikkiaan viime vuosina poliisi on lisännyt viharikosluokituksen käyttöä, mikä voi olla johtanut suurempaan vihatapausten/viharikosten rekisteröintimäärään, mihin mahdollisesti liittyy myös uhrin suurempi halukkuus tehdä niistä rikosilmoitus. Kaikesta huolimatta ECRI:n delegaation Suomen-vierailun kuluessa järjestetyissä tapaamisissa kansalaisyhteiskunnan edustajat katsoivat, että poliisi empi aivan liikaa rasististen elementtien tutkimista ja rikosten luokittelemista viharikoksiksi. Esimerkiksi Oulussa tapahtui kolme erillistä maahanmuuttotaustaisten henkilöiden puukotusta parin-kolmen kuukauden sisällä, kaksi kesäkuussa ja yksi syyskuussa 2024. Ainakin viimeisimmässä tapauksessa poliisi ei ilmeisesti heti ottanut huomioon rasistista vihamotiivia tai muita mahdollisia vihaelementtejä.⁸⁸

58. Vuoden 2024 hyökkäykset Oulussa heijastelevat tilastoja, joiden mukaan tavallisin Suomen viharikosten elementti liittyy uhrin etniseen tai maahanmuuttajataustaan, ja pahoinpitely on tavallisin rikostyyppi motiiviltaan rasististen rikosten joukossa.⁸⁹ Toisessa kesäkuun päällekkarkauksista hyökkääjä oli aiemman uusnatsistisen Pohjoismaisen vastarintaliikkeen suomalaisen järjestön jäsen.⁹⁰
59. ECRI:n delegaatiolle selostettiin vierailun aikana, että tapauksen nimeäminen soveltuvissa tapauksissa poliisin rekisteröintijärjestelmään viharikokseksi on pakollista. ECRI:n delegaatiolle kuitenkin kerrottiin, ettei ollut mitään tapaa varmistaa tämän velvollisuuden noudattamista ja että niissä tapauksissa, joissa poliisi nimesi rikoksen viharikokseksi rekistereihinsä ja kiinnitti syyttäjälaitoksen huomiota tähän, syyttäjät eivät kerrotun mukaan välttämättä ottaneet

⁸⁴ Suhteessa Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten lukumäärään Somaliin kansalaiset kokivat muita useammin rikoksia, jotka johtuivat heidän etnisestä tai kansallisesta taustastaan. Kaikista etnisen tai kansallisen alkuperäin takia tehdyistä rikosilmoituksista 11 % vihatapauksista koski romanivähemmistöä.

⁸⁵ Poliisin vuonna 2023 kirjaamista viharikoksista uskontoon tai uskomukseen perustella tehtyjen rikosten määrä lisääntyi 36 % edellisestä vuodesta. Useimmiten uhrin olivat muslimit. Noin kolmannes epäillyistä rikoksista oli solvauksia. Antisemiittisiä viharikosilmoituksia oli 34. Vastaavasti muslimivastaisia viharikostapauksia oli 54. Antisemiittisten vihatapausten määrä on viime vuosina ollut 8-16 vuodessa.

⁸⁶ Uhrin todelliseen tai koettuun sukupuolisen suuntautumiseen, transsukupuolisuuteen tai olemukseen perustuvien poliisille ilmoitettujen viharikosten lukumäärä oli 54 % suurempi kuin edellisvuonna (140:stä 215 rikosilmoitukseen).

⁸⁷ Poliisiammattikorkeakoulun raportin mukaan vuonna 2023 tehtiin yhteensä 1 606 rikosilmoitusta rikoksista, joilla epäiltiin olevan vihamotiivi, mikä on ylivoimaisesti suurin kirjattu lukumäärä vuosina 2018-2023. Kaikkien tavallisin vihaperustainen motiivi – 1 092 tapauksessa – oli etninen tai kansallinen tausta, kun toiseksi eniten ilmoituksia (215) tehtiin seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai itseilmaisuuksiin liittyvistä syistä. Kolmanneksi yleisin motiivi oli uskonto tai muu uskomus, yhteensä 165 rikosilmoitusta. Vuonna 2022 poliisille tehtiin 1 245 rikosilmoitusta epäillyistä viharikoksista. Näistä 74,7 prosentissa kirjattu vihamotiivi perustui etniseen tai kansalliseen taustaan, kun taas uhrin uskonnollinen tausta oli motiivina 9,7 prosentissa ja seksuaalinen suuntautuminen 8,7 prosentissa tapauksista. Transsukupuolisuus tai olemus oli syynä 2,6 prosentissa tapauksista. On todettava, että poliisi oli luokitellut vain 27,5 % tapauksista epäilyksi viharikoksiksi. Vuosina 2022 ja 2023 uhrin henkeen ja terveyteen kohdistuvien viharikosten kasvu (168 tapauksesta 349 tapaukseen) oli erityisen dramaattinen. Ks. lisätiedot osoitteesta [Viharikokset – Poliisiammattikorkeakoulu](#).

⁸⁸ Ks. [Prosecutor files charges in third Oulu racially-motivated stabbing | Yle News | Yle](#).

⁸⁹ Ks. [Racist crimes becoming more common, but Oulu attacks still stand out, says researcher | Yle News | Yle](#).

⁹⁰ Ks. [Oulu's foreign community shocked by child stabbing | Yle News | Yle](#).

vihaelementtejä huomioon ilmoitusta seuraavassa käsittelyssä.⁹¹ Rikosoikeudellisen järjestelmän instituutioiden välinen kommunikaatio vaikeutuu myös siksi, että niiden tietokannat eivät vastaa toisiaan esimerkiksi koskien sellaisia viharikoksia, jotka voivat johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Lisäksi syyttäjälaitoksen tietokantaan ei ilmeisesti ole mahdollista tehdä helposti viharikoshakuja. Myönteisenä seikkana on mainittava, että valtakunnansyyttäjä järjestää säännöllistä viharikosaiheista koulutusta syyttäjille.⁹²

60. ECRI suosittelee, että asianomaiset viranomaiset vahvistavat viharikosten käsittelyssä rikosoikeudellista järjestelmää Euroopan neuvoston ministerikomitean viharikosten torjuntaa koskevan suosituksen CM/Rec(2024)4 valossa etenkin seuraavin keinoin: i) opastamalla poliisia kehittämään edelleen yhteistä lähestymistapaa vihapuheen tunnistamisessa, paljastamisessa ja virallisessa rekisteröinnissä sekä varmistumaan siitä, että tunnistetaan asianmukaisesti ne vihatapaukset, jotka eivät ole rikoksia; ii) antamalla poliiseille selkeämmät ohjeet sellaisten mahdollisten olosuhteiden kirjaamiseen, joissa rikos tulisi kirjata uudestaan ei-vihapohjaiseksi rikokseksi epäillyn rikosrekisteriin; iii) päivittämällä poliisin rekisteröintiprosesseja ja tietokantoja, jotta ne mahdollistaisivat viharikosrekisteröintien erittelyn kohderyhmittäin ja rikostyypeittäin olemassa olevien eurooppalaisten ihmisoikeus- ja tietosuojastandardien mukaisesti; ja iv) varmistamalla niin hyvin kuin on mahdollista siitä, että anonymisoitua ja eriteltyä tietoa kootaan ja analysoidaan poliisissa ja syyttäjälaitoksessa ja muissa rikosoikeudellisissa viranomaisissa koko viharikoksen keston ajalta rikosilmoituksen tekemisestä ja rekisteröinnistä aina syytteen nostamiseen ja tuomion antamiseen ja tuomion jälkeiseen tuki- ja ohjaustoimenpiteisiin asti.
61. Oikeusministeriön⁹³ vuonna 2021 julkistaman selonteon mukaan viharikos voi olla periaatteessa mikä tahansa vihamotiiviin perustuva rikos. Vihaperuste voi olla osa tietyn rikoksen lainmukaista määritelmää tai se voi olla perustana rangaistuksen koventamiselle, jos ao. määritelmään ei sisälly vihamotiivia. ECRI pitää tällaisen selonteon julkistamista tervetulleena, sillä se tarjoaa hyödyllistä ohjeistusta asianomaisille ammattihenkilöille.
62. Selvitysten mukaan poliisin nauttima luottamus suuren yleisön piirissä on hyvin korkealla tasolla. Kansalaisyhteiskuntaa edustavien lähteiden mukaan viharikoksia ilmoitetaan kuitenkin merkittävästi todellista vähemmän, jos uhri kuuluu tiettyihin ECRI:n huolen kohteena oleviin ryhmiin. Tämä viittaa siihen, että näiden ryhmien ja poliisin välisessä luottamuksen tasossa on parantamisen varaa. Samalla kun ECRI toteaa poliisin tehneen tiettyjä toimia kyseisten ryhmien piirissä nauttimansa luottamuksen parantamiseksi⁹⁴, se katsoo, että riippumaton tutkimus poliisin nauttiman luottamuksen tasosta näiden huolen kohteena olevien ryhmien piirissä – mukaan lukien saamelaiset – voisi olla arvokas rakennuspalikka politiikassa, jonka tavoitteena on lisätä vihatapahtumista ilmoittamista, ja ECRI kannustaakin viranomaisia teettämään tällaisen tutkimuksen.

⁹¹ Perusteena vaatimuksena rangaistuksen korottamiselle on se, että rikokseen liittyvästä vihamotiivistatarvitaan aina faktapohjaista näyttöä, ja poliisitutinnan ja syyteharkinnassa sovellettavat näyttöstandardit ovat erilaiset. Tämä merkitsee sitä, että vaikka poliisi olisikin kirjannut rikoksen viharikokseksi, syyttäjän on silti päätettävä, onko riittävästi näyttöä tämän väitteen esittämiseksi tuomioistuimessa.

⁹² Tällaisia koulutustilaisuuksia järjestettiin mm. 4.-5.3.2024, 12.-14.9.2022 ja 22.-24.3.2021.

⁹³ Ks. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163385/OM_2021_20_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

⁹⁴ Esimerkiksi Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019-2023 (jatkettu vuoteen 2024 – ks. [ENSKA, Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019-2023](#) sisältää tietoja Poliisihallituksen koordinoimasta yhteistyöstä etnisten ja uskonnollisten vähemmistöryhmien kanssa (ks. esim. s. 27). Mitä tulee nimenomaisten ryhmien kanssa tehtävään yhteistyöhön, poliisi on mukana romaniasiain neuvottelukunnan ja sen alikomiteoiden työssä. Lisäksi poliisi on laatinut yhdessä romaniyhteisön kanssa poliisin ja romanien yhteistyötä käsittelevän käsikirjan "Poliisit ja romanit – Kysymyksiä syrjimättömyydestä ja yhteistyöstä". Toinen esimerkki yksittäisten haavoittujien vähemmistöryhmien ja poliisin välisten suhteiden edistämisestä on Suomen sateenkaari poliisi <https://www.sateenkaari poliisi.fi/about-us/>, joka on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämistä kaikkialla poliisitoiminnassa ajavien entisten ja nykyisen poliisien yhdistys.

III. INTEGRAATIO JA OSALLISTAMINEN

A. Maahanmuuttajat

63. Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuus Suomessa on kasvanut merkittävästi viimeisten 30 vuoden ajan. Kun vuonna 1993 tuo osuus oli 1,3 % (67 125 henkilöä), ja siitä alkaen osuus on kasvanut vuosittain vuoden 2023 loppuun asti, joka on tuorein vuosi saatavilla olevissa tilastoissa. ECRI meneillään olevalla raportointikaudella osuus kasvoi vuoden 2019 7,7 %:sta (423 494 henkilöä) 10,2 %:iin vuonna 2023 (571 268 henkilöä).⁹⁵
64. ECRI toteaa, että vuoden 2023 hallitusohjelma viestittää Suomen turvapaikka- ja kotouttamispolitiikan “paradigman muutoksesta”. Ehdotetut lainsäädäntötoimet sisältävät maahantulon rajoituksia, kasvavaa “raukeamisen” käyttöä suojelustatuksen lopettamiseksi, lyhyempiä oleskelulupia kansainvälisen suojelun saajille sekä pidempää vaadittua oleskeluaikaa kansalaisuuden saamiseksi. Lisäksi hallitusohjelma edellyttää muutosta kotoutumisjärjestelmään siten, että tulijoiden oikeuksien sijasta kiinnitettäisiin suurempaa huomiota heidän vastuisiinsa ja velvollisuuksiinsa.
65. Tämä ohjelma näkyy muutetussa laissa kotoutumisen edistämisestä (Kotoutumislaki 681/2023), joka astui voimaan 1.1.2025, ja sen mukaisesti hallitus haluaa varmistaa kotoutumisen mahdollisuudet lisäämällä maahanmuuttajien omaa vastuuta kotoutumisestaan ja täydentämällä järjestelmää velvollisuuksilla. Hallitus aikoo mm. saattaa voimaan maahanmuuttajien sosiaaliturvaa ja työmarkkinatukea korvaavan maahanmuuttajien kotouttamistuen sisältävän järjestelmän, jossa on mukana myös kotoutumiskannuste ja -velvoite. Työmarkkinatuen tasoa alennetaan vastaamaan perustoimeentulon perusosaa. Riittävä ja todennettu suomen tai ruotsin taito nostaisi työmarkkinatuen nykytasolle.
66. Hallituksen mukaan tämä uudistus helpottaa maahanmuuttajien työllistymispolkua ja parantaa maahanmuuttajanaisten ja muiden työvoiman ulkopuolella olevien pääsyä palveluiden piiriin. Suuri muutos uudessa kotouttamislaissa on se, että maahanmuuttajien kotouttamisen kokonaisvastuu siirtyy kansalliselta tasolta kunnille, jotka vuodesta 2025 alkaen vastaavat maahanmuuttajien palveluiden järjestämisestä. Kunnat ovat myös vastuussa lasten kotihoidon tukea saavien vanhemmin koulutuspalveluiden tarpeesta ja – yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa – kotoutumissuunnitelman laadinnasta yhteistyössä alueellisten viranomaisten tai virastojen kanssa. Niitä ovat ELY-keskukset⁹⁶, hyvinvointialueet⁹⁷ sekä Kansaneläkelaitoksen (Kela) toimistot. Kunnanvaltuuston tai -valtuustojen tulee vähintään neljän vuoden välein arvioida ohjelma, joka voi koskea yhtä tai useampaa kuntaa, ja se tulee ottaa huomioon kuntien talousarvioiden laadinnan yhteydessä. Kansalaisjärjestöt kuten maahanmuuttajien yhdistykset, työmarkkinajärjestöt ja kirkon edustajat voivat osallistua ohjelman muodostamisessa ja toimeenpanossa.
67. Kaikilla maahanmuuttajilla on oikeus saada perustietoa Suomesta sekä alkuvaiheen opastusta ja neuvontaa, mutta yksittäiset kotoutustoimet ja -palvelut määritellään yhteistyössä maahanmuuttajien itsensä kanssa heidän omien tai perheittensä tarpeiden perusteella. Toimeentulotukea⁹⁸ muutoin kuin väliaikaisesti saavat työttömät työnhakijat ja toimeentulotukea saavat maahanmuuttajat ovat erityisryhmä, joiden tukitarpeisiin on vastattava. Näiden ryhmien ensimmäinen

⁹⁵ Vuonna 1990 Suomessa oli 37 618 maahanmuuttotastaista henkilöä, kun luku vuonna 2019 oli 423 494 ja vuoden 2023 lopussa 571 268. [Ks. Väestö 31.joulukuuta per vuosi, alue ja tieto PxWeb.](#)

⁹⁶ Ks. Etusivu – [ely en – ELY-keskus.](#)

⁹⁷ Ks. [Hyvinvointialueet – Sosiaali- ja terveysministeriö.](#)

⁹⁸ Viimekätinen toimeentulotuki, jolla turvataan asiakkaan taloudellisen toimeentulomahdollisuudet silloin, kun tämän resurssien tai tulon katsotaan olevan riittämättömät välttämättömien elinkustannusten kattamiseen.

kotoutussuunnitelma⁹⁹ pitää laatia viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisestä oleskeluluvasta tai siitä, kun perheenjäsenen oleskelulupakortti on annettu tai maassaololupa on rekisteröity. Jos maahanmuuttajat eivät noudata kotoutussuunnitelmaansa, osallistu kielenopetukseen tai läpäise loppukoetta määrättyssä ajassa, voi seurauksena olla tukimaksujen pienentäminen.

68. ECRI:n näkemyksen mukaan kulttuurienvälisten ja osallistavien politiikkaohjelmien tulee viestiä selkeästi, että kotoutuksessa ja osallistamisessa on kyse kaksisuuntaisesta prosessista ulkomaan kansalaisten ja enemmistöväestön välillä ja että niihin kuuluu toimia, joilla koko yhteiskunta mobilisoidaan helpottamaan, tukemaan ja edistämään kotouttamista ja osallistamista. Tätä taustaa vasten on tärkeää painottaa erityisesti myönteisiä kannustimia kotouttamisen ja osallistamisen edistämisessä.

69. ECRI suosittelee, että Suomen viranomaiset arvioivat ja kehittävät myönteisiin kannustimiin perustuvia politiikkaohjelmia tehden myös tarvittavia lainsäädännöllisiä toimia Suomessa asuvien muiden maiden kansalaisten kotouttamisen ja osallistamisen parantamiseksi. Tässä yhteydessä viranomaisten tulisi hakea innoitusta Euroopan neuvoston julkaisusta Puitemalli kulttuurienvälisen integraation strategiaksi kansallisella tasolla. Tarvittaessa tulee pyytää Euroopan neuvoston tukea.

70. Tässä yhteydessä ECRI pitää tervetulleena meneillään olevaa EU:n komission rahoittamaa ja Euroopan neuvoston koordinoimaa hanketta, jonka nimi on "Inklusiivisen kotoutuslähestymistavan rakentaminen Suomessa"¹⁰⁰. Suomen-vierailullaan ECRI:n delegaatiolle kerrottiin, että hanke alkoi syyskuussa 2022 ja se jatkuu maaliskuulle 2025. Hankkeen päätavoitteena on vahvistaa paikallisten ja alueellisten toimijoiden osaamista eri väestöryhmien välisten hyvien suhteiden edistämässä. Hankkeeseen osallistuu seitsemän kuntaa, jotka ovat Hämeenlinna, Tampere, Turku, Vaasa, Vantaa, Kuopio ja Oulu. Vierailun yhteydessä ECRI:n delegaatio tapasi Turun paikallisviranomaisten edustajia, ja siihen teki vaikutuksen heidän edistyksellinen lähestymistapansa kotoutukseen, mitä osoitti myös Turun kotoutusohjelma 2022-2025.¹⁰¹

71. Kaikille maahanmuuttajille, joilla on voimassa olevan oleskelulupa, tarjotaan kielikoulutusta, yhteiskunta- ja työelämätaitojen opetusta sekä työuraohjausta. Kielikoulutuksen tavoitteena on saavuttaa B1-tason osaaminen yhdessä kansalliskielistä (suomi tai ruotsi). Vuoden 2023 hallitusohjelma korosti sitä, miten tärkeää on pystyä kotoutumaan toisella kahdesta kansalliskielestä. Määritelty tavoite on, että 5-10 % maahanmuuttajista kotoutuu ruotsin kielellä.¹⁰² Samoin pyrkimyksenä on sijoittaa enemmän ns. kiintiöpakolaisia ruotsinkielisiin kuntiin.

72. ECRI pitää kiittävän maininnan arvoisena työ- ja elinkeinoministeriön työvoiman maahanmuutto- ja kotoutumisvastuualueen avaamaa kotoutumisverkkosivua¹⁰³, jolla on hyödyllistä tietoa kaikille, jotka työnsä puitteissa ovat tekemisissä maahanmuuttajien tai pakolaisten vastaanottamisen kanssa. ECRI pitää tätä **hyvänä käytäntönä**.

Koulutus

73. Kaikkien Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaistaustaisten lasten on käytävä oppivelvollisuuskoulua,¹⁰⁴ kun taas turvapaikanhakija- ja muut lapsilla, jotka eivät ole pysyviä asukkaita, on oikeus muttei velvollisuutta osallistua opetukseen.

⁹⁹ Ks. [Kenelle kotoutumissuunnitelma tehdään? | Kotoutuminen](#).

¹⁰⁰ Ks. [Building an inclusive integration approach in Finland – Intercultural cities programme](#).

¹⁰¹ Ks. <https://ihturku.fi/wp-content/uploads/2023/08/Turun-kaupungin-ohjelma-kotoutumisen-edistamiseksi-2022-2025>.

¹⁰² Ruotsinkielisten osuus on Suomessa n. 5.2 %. Ei ole mitään erityistä määritelmää siitä, mitä on ruotsiksi tapahtuva kotoutus.

¹⁰³ Ks. www.integration.fi.

¹⁰⁴ Vuonna 2021 nostettiin oppivelvollisuusikä 18 vuoteen.

74. ECRI toteaa, että opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti ohjelman ja toimintasuunnitelman¹⁰⁵, jonka tarkoituksena on vahvistaa maahanmuuttajaoppilaiden ja maahanmuuttajataustaisten perustaitoja ja kielenopetusta. Eräs tavoitteista on varmistua siitä, että vastikään Suomeen muuttaneet oppilaat pystyvät jatkamaan opintojaan mm. vahvistamalla heidän kielitaitoaan. Toimintasuunnitelman aikajana on 2022-2026. ECRI:n näkemyksen mukaan tämä on myönteinen kehityskulku.
75. Tosiasiassa maahanmuuttajataustaisten ja jo pitempään Suomessa oleskelleiden oppilaiden suomen opetus (nimeltään S2-tunnit) on kuitenkin aiheuttanut jonkun verran polemiikkaa, sillä kertomusten mukaan eräitä oppilaita on sijoitettu S2-opetukseen vain siksi, että opettajat katsoivat heidän olevan maahanmuuttajataustaisia, vaikka he olivat kasvaneet Suomessa tai puhuivat muusta syystä sujuvaa Suomea ja täten eivät tarvinneet alempaa S2-tason opetusta. Vierailun aikana ECRI:n delegaatiolle selitettiin, että joutuminen S2-tasolle voi aiheuttaa myöhempiä esteitä oppilaille, jotka haluavat edetä lukioon ja yliopistoon. Tuore tutkimus osoittaa, että 1/5 S2-oppilaista hallitsee suomea riittävän hyvin opiskellakseen normaalilla äidinkielen-tasoisella luokalla.¹⁰⁶ ECRI rohkaisee viranomaisia tekemään koulujen hallinnolle selväksi, että suositusten lasten sijoittamiseksi S2-tason opetukseen tulisi perustua osaamisen arviointiin eikä maahanmuuttajataustaan/kansallisuuteen.
76. Samaan aikaan ECRI:n delegaatio kävi Suomen-vierailullaan Pääskyvuoren alakoulussa (Turun esikaupunkialueella), jossa suurimmalla osalla oppilaista on äidinkielenään jokin muu kuin maan kansalliskieli ja jossa monet oppilaat olivat S2-opetuksessa. ECRI:n delegaatioon teki vaikutuksen se, miten maahanmuuttajalapsia, joista monet olivat vastikään tulleet Suomeen, aktiivisesti tuettiin yrityksissä oppia suomea ja yleisesti valmistautua koulunkäyntiin samoilla ehdoin kuin paikalliset oppilaat. Koulu arvioi vastikään saapuneiden oppilaiden olemassa olevat taidot. Suurin osa vasta tulleista aloitti koulun valmistavalla luokalla. Sitä kesti enintään 12 kuukautta, minkä jälkeen oppilaat sijoitettiin asianmukaiselle oman ikätasonsa mukaiselle luokalle.

Työelämä

77. Ulkomaisten ja suomalaismiesten työllisyysasteessa ei ole merkittävää eroa, mutta ulkomaisten naisten työllisyysaste on paljon matalampi kuin suomalaisnaishilla.¹⁰⁷ Vuoden 2024 toimintasuunnitelmassa rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä kotouttamislaissa on tavoitteena nostaa maahanmuuttajanaisten työllisyysastetta, mikä on myönteistä.
78. Kesäkuussa 2024 hyväksyttiin toimintasuunnitelma vuosille 2024-2027 Ukrainasta maanpaossa olevien työllistämiseksi ja kotouttamiseksi. Siihen sisältyy 30 eri toimenpidettä.¹⁰⁸
79. Erään tutkimuksen¹⁰⁹ mukaan useat maahanmuuttajat kokivat työelämäsyrrintää. Hallituksen suunnitelmat peruuttaa niiden maahanmuuttajien oleskeluluvat, jotka ovat menettäneet työpaikkansa eivätkä ole onnistuneet löytämään uutta työtä

¹⁰⁵ Ks. [Maahanmuuttaneiden oppilaiden perustaitoja vahvistetaan laajalla toimenpideohjelmalla vuosina 2022-2026 – OKM – Opetus- ja kulttuuriministeriö](#).

¹⁰⁶ Ks. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009345016.html>.

¹⁰⁷ Vuonna Suomessa olevista 15-64 -vuotiaista ulkomaalaistaustaisista miespuolisista kansalaisista 71,4 % oli työllisiä, kun vastaava osuus suomalaisista miespuolisista oli 74,2 %. Vastaava suhde ulkomaalaistaustaisten naisten kohdalla oli 58,4 % verrattuna suomalaisten naisten vastaavaan osuuteen 75,4 %. Vuonna 2022 vastaavat luvut olivat 74,0 %/74,8 % miehillä ja 62,0 % / 74,6 % naisilla. Vuonna 2021 osuudet olivat 71,6 %/73,7 % miehillä ja 53,0%/72,9 % naisilla.

¹⁰⁸ Ks. [Toimenpideohjelma Ukrainasta paenneiden auttamiseksi on julkaistu nyt myös englanniksi – Suomen hallitus \(valtioneuvosto.fi\)](#).

¹⁰⁹ Tutkimuksen tulokset ovat nähtävissä osoitteessa

https://www.tek.fi/sites/default/files/attachments/international_experts_2024_results.pdf.

kolmen kuukauden kuluessa, aiheuttaa lisähuolta¹¹⁰. Myös Suomen suurin työntekijäjärjestö SAK¹¹¹ vastusti suunnitelmaa.¹¹² Eräiden kommentoijien mielestä hallituksen politiikka vaikuttaa ristiriitaiselta, koska yhtäältä tarkoituksena on houkutella ulkomaisia huippuosaajia työmarkkinoille, kun se taas toisaalta tiukentaa työperäisen maassaolon sääntöjä.¹¹³ ECRI kehottaa viranomaisia ottamaan suunnitelmansa uuteen harkintaan ja työnantaja- ja työntekijäjärjestöjä kuullen tekemään tarveanalyysit kovasta työvoimapulasta kärsivillä aloilla.

80. Tutkimusten mukaan joko todelliseen tai koettuun maahanmuuttajataustaan perustuva syrjintä työmarkkinoilla on Suomessa ongelma. FRA:n tekemän ja vuonna 2023 julkaistun afrikkalaistaustaisten EU:ssa olevien kokemuksia koskeneen kyselyn mukaan 53 % afrikkalaistaustaisista työnhakijoista koki tulleen rotunsa vuoksi syrjityksi työhaussa Suomessa viiden kyselyä edeltävän vuoden aikana ja 47 % jo työssä ollessaan.¹¹⁴ Helsingin yliopiston tekemä ja vuonna 2020 julkaistussa tutkimuksessa saatiin samansuuntaisia tuloksia eli että suomalaisnimisillä työnhakijoilla oli 1,45-3,94 kertaa todennäköisempi mahdollisuus tulla kutsutuksi työhaastatteluun kuin niillä, joiden nimi ei ollut suomalainen. Saman tutkimuksen mukaan ne, joiden nimi ei ollut suomalainen vaan eurooppalainen, pärjäsivät paremmin kuin ei-eurooppalaisen nimen kantajat.¹¹⁵ ECRI:n delegaation tapaamat kansalaisjärjestöjä edustavat keskustelukumppanit kiinnittivät huomiota niiden työnhakijoiden vaikeuksiin, joiden nimi kuulosti arabialaiselta tai venäläiseltä. FRA:n vuonna 2024¹¹⁶ julkaiseman EU:ssa olevien muslimien kokemuksia koskeneen tutkimuksen mukaan 41 % Suomessa olleista muslimitaustaista vastaajista koki tulleen syrjityksi työhaussa viimeisten 12 kuukauden aikana, ja 40 % heistä oli kokenut syrjintää työpaikalla. ECRI rohkaisee painokkaasti viranomaisia kiinnittämään lisähuomiota todellisen tai koetun maahanmuuttajataustan omaaviin henkilöihin sekä muihin ECRI:n huolen kohteena oleviin ryhmiin, joilla on erityishaasteita työmarkkinoilla, sekä kehittämään yhdenmukaiset tavoitteet ja toimenpiteet heidän työllisyysasteensa ja työolosuhteittensa parantamiseksi.

Asuminen

81. Edellä mainitun FRA:n tutkimuksen mukaan, joka koski EU:n afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemuksia, 36 % kyselyyn vastanneista kertoi tulleen syrjityksi kyselyä edeltävien 5 vuoden aikana etsiessään omistus- tai vuokra-asuntoa.¹¹⁷ ECRI:n delegaation vierailullaan tapaamat kansalaisjärjestöjen edustajat kertoivat vastaavanlaisesta muslimivuokralaisten syrjinnästä, minkä vahvistaa myös FRA:n vuonna 2024 tekemä tutkimus muslimien kokemuksista EU:ssa, jonka mukaan Suomessa olleista vastaajista 43 % oli kokenut syrjintää asunnon saamisessa, ts. yrittäessään vuokrata tai ostaa asuntoa. Tämä on korkeimpia prosenttiosuuksia EU-alueella tässä suhteessa. ECRI rohkaisee viranomaisia kehittämään sellaista asuntopolitiikkaa, jonka toimilla ehkäistään ja vastustetaan syrjintää, joka kohdistuu tosiasiallisesti tai koetusti maahanmuuttotautaisiin ihmisiin ja muihin ECRI:n huolen kohteena oleviin ryhmiin.

¹¹⁰ Ks. [Utlanningar trivs allt sämre i Finland – Dennis Kelley vet varför – Samhälle – svenska.yle.fi](https://www.svenska.yle.fi/utlanningar-trivs-allt-samre-i-finland) (haastattelu englanniksi, teksti ruotsiksi).

¹¹¹ Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK, jolla on yli miljoona jäsentä.

¹¹² Mukaan lukien yksi sen suurimmista jäsenliitoista, Teollisuusliitto, ks. <https://www.teollisuusliitto.fi/2024/08/muutokset-ulkomaalaislakiin-lisaavat-riskia-tyovoiman-hyvaksikayttolle/>.

¹¹³ Ks. [APN Podcast: Finland's foreign worker paradox | Yle News | Yle](https://yle.fi/uutiset/3-10000000000000000000).

¹¹⁴ Ks. julkaisun sivut 41-42 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black-in-the-eu_en.pdf.

¹¹⁵ Ks. [When the Name Matters : An Experimental Investigation of Ethnic Discrimination in the Finnish Labor Market](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-being-muslim-in-the-eu_en.pdf).

¹¹⁶ Ks. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-being-muslim-in-the-eu_en.pdf, s. 53.

¹¹⁷ Ks. FRA-julkaisun sivu 42, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black-in-the-eu_en.pdf.

Terveydenhoito

82. Maahanmuuttajien ja muihin ulkomaalaisten tehokkaan terveydenhoidon saatavuuteen kielteisesti vaikuttavia tekijöitä ovat kielimuuri¹¹⁸ ja vaikeudet digitaalisten palvelujen käytössä mm. terveydenhoitoaikojen varaamiseen liittyen. Nämä ovat tekijöitä, jotka saattavat selittää sen, miksi maahanmuuttajat käyttävät vähemmän terveydenhoitopalveluita, erityisesti työterveydenhuoltoa.¹¹⁹ Esimerkkinä tarpeesta pienentää näitä haasteita on venäjänkielisten SVK-yhdistys, jonka päätoimintana on antaa teknistä ja kielellistä tukea jäsenilleen digitaalisten sovellusten¹²⁰ käytössä myös terveydenhuoltosektorilla.

83. ECRI suosittelee, että viranomaiset voimistavat pyrkimyksiään yhteistyössä asianomaisten yhdistysten kanssa sen varmistamiseksi, että tarvittavia tulkkauspalveluja on käytännössä saatavilla kaikkialla terveydenhuoltojärjestelmässä, ja edistävät tiedon saantia terveystietopalvelujen käyttömahdollisuuksista lukuisilla eri kielillä mm. niillä verkkosivuilla, joilla vastaanottoaikoja varataan, ja kehittävät verkkosovelluksia terveyteen liittyvän keskeisen sanaston kääntämiseksi.

Oleskeluluvat

84. 1.1.2019 ja 29.10.2024 välisenä aikana yhteensä n. 142 270 miehellä ja 115 570 naisella on myönnetty pysyvä tai pitkäaikainen oleskelulupa, joka oli yhtä voimassa 29.10.2024. Vuonna 2023 rekisteröitiin 113 197 oleskelulupahakemusta, ja luku oli 62 057 vuoden 2024 ensimmäisellä puoliskolla. Myönnettyjen ensimmäisten oleskelulupien määrä kasvoi. Kasvua oli etenkin perhesuhteiden ja opiskelun perusteella myönnettyjen lupien kohdalla mutta työperäisten lupien määrä laski.¹²¹

85. Tammikuussa 2025 voimaan tulleiden ulkomaalaislakiin tulleiden muutosten nojalla kansainväliseen suojeluun perustuvat luvat muuttuivat väliaikaisiksi ja kestoltaan lyhyemmiksi¹²² nykyisestä sekä pakolaistaustaisten ja muiden toissijaista suojelua nauttivien neljästä vuodesta kolmeen vuoteen pakolaisten kohdalla¹²³ ja yhteen vuoteen toissijaista suojelua nauttivien kohdalla.¹²⁴ Kansainväliseen suojeluun perustuvien lupien uusimisten kesto lyheni kolmeen vuoteen turvapaikkatapauksissa ja kahteen vuoteen toissijaisen suojelun kohdalla.

86. Vuoden 2023 hallitusohjelman mukaan suunnitellaan koulutusperusteisten oleskelulupien perumista, mikäli luvan haltija hakee sosiaalitukea. Kansaneläkelaitos KELA:lla olisi velvollisuus antaa tätä tietoa Maahanmuuttovirastolle. Myönteisenä seikkana todetaan, että pysyvä

¹¹⁸ Lain potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 5 pykälän mukaan, ks. [Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX®](#) tulkkaus on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä, jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan kieltä. Uudistetun kotouttamislain mukaan tulkkaus- ja käännöskulut sisällytetään keskushallinnon paikallisviranomaisille suorittamaan erityiseen laskennalliseen siirtoon, joka perustuu sen alueella oleviin kotouttamisasiakkaisiin. Siirtosumma perustuu arvioihin eikä toteutuneisiin kustannuksiin.

¹¹⁹ Ks. [Maahanmuuttaneiden terveys- ja sosiaalipalvelut – THL](#).

¹²⁰ Ks. <https://www.svklitto.fi/fi/digituki>.

¹²¹ Suomeen suuntautunut tietojenkeruutehtävä 21.-23.5.2024, raportin kirjoittaja David Best, Pääsihteerin maahanmuutto- ja pakolaisasioiden erityisedustaja, kappale 30, luettavissa osoitteessa <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-finland-by-mr-david-best/1680b18ac9>.

¹²² Tämä vastaa EU-lainsäädännön sallimaa minimiä. Hyväksytyt muutokset ovat luettavissa osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2024/20240666>. Lainsäädännön muutostiedot ovat luettavissa englanniksi Maahanmuuttoviraston verkkosivuilla: <https://medialukutaitosuomessa.fi/pienituloisissa-kotitalouksissa-elavat-nuoret-kohtaavat-muita-useammin-kielteisia-mediakokemuksia-alypuhelimillaan/>.

¹²³ Jatkoluvat ovat lupia, jotka seuraavat alkuperäistä myönnettyä lupaa. Tämä merkitsee sitä, että toissijaista suojelua saavalle myönnetään ensin vuoden lupa, jonka jälkeen hänen on haettava kahden vuoden jatkolupaa ja sen jälkeen mahdollisia lisäjatkolupia, kunnes hän voi saada pysyvän oleskeluluvan tai kansalaisuuden.

¹²⁴ Koko sisäministerin tekemän ehdotuksen esittely selityshuomioineen ja ehdotettuine lakiteksteineen on Ulkomaalaislain muuttamista koskeva hanke, Hankenumero SM037:00/2023, <https://intermin.fi/hankkeet/hankesivu?tunnus=SM037-00/2023>. Hyväksytyt muutokset, ks. [Kansainvälinen suojelu muutetaan väliaikaiseksi – turvallisuus huomioidaan entistä paremmin – Sisäministeriö](#).

oleskelulupa myönnetään hakemuksesta niille, jotka ovat suorittaneet Suomessa maisterin tutkinnon ja osaavat riittävästi suomea tai ruotsia.

Kansalaisuuden saaminen

87. 1.1.2019 ja 29.10.2024 välisenä aikana yhteensä noin 24 400 miehelle ja noin 28 390 naiselle myönnettiin kansalaisuus.
88. Kansalaisuuden saamista koskevat säännökset ovat kansalaisuuslaissa (359/2003).¹²⁵ Keskeisiin kriteereihin kuuluu myös tyydyttävä suomen tai ruotsin suullinen ja kirjallinen taito. Lakiin 2024 tehtyjen muutosten mukaisesti¹²⁶ kansalaisuuden saamisen edellyttämä Suomessa oleskelu pitenee viidestä kahdeksaan vuoteen niiden hakemusten osalta, jotka oli jätetty 1.10.2024 jälkeen. Tämä on yhä Suomen vuonna 2008 ratifioiman kansalaisuutta koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (ETS n. 166) 6 artiklan (3) mukaista. Kansalaisuuden saamista on helpotettu tiettyjen ulkomaan kansalaisten, kuten Suomen kansalaisten puolisojen kohdalla.¹²⁷

Perheenkokoaminen

89. Perheenkokoaminen edellyttää sitä, että ulkomaalaislain (301/2004) yleiset oleskeluluvan myöntämisen ehdot sekä perhesuhteisiin liittyvät oleskelulupaehdot täyttyvät¹²⁸ Lukuisten aiempien muutosten ja muiden hallinnollisten toimien seurauksena perheenkokoaminen on merkittävästi aiempaa vaikeampaa. Tämä koskee myös yksin saapuvia lapsia. Oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä on, että kyseisen ulkomaalaisen toimeentulo on varmistettu. Tiettyissä tilanteissa riittävää toimeentuloa koskeva vaatimus ei päde.¹²⁹ Tästä huolimatta YK:n lasten oikeuksien komitea ilmaisi vuoden 2023 loppupäätelmässään vakavan huolensa yksin saapuvia lapsia ja perheenkokoamista koskevista nykykäytännöistä, mukaan lukien perheenkokoamisen laillisiin ja tulovaatimuksiin liittyvät esteet.¹³⁰ Suomen yhdenvertaisuusvaltuutettu on tutkinut sitä, miten yksin maahan tulevien lasten perheenkokoamisoikeutta sovelletaan. Tulokset osoittavat, että vain puolet kansainvälisen suojelun saaneista lapsista yhdistetään perheisiinsä ja että perheenkokoamishakemuksia hylätään syistä, joita ei ole nimenomaisesti kirjattu lakiin.¹³¹ ECRI kehottaa viranomaisia ryhtymään tässä suhteessa toimiin lasten oikeuksien komitean antamien suositusten mukaisesti.
90. ECRI toteaa, että vuoden 2023 hallitusohjelma sisältää suunnitelman perheenkokoamisen ehtojen lisäkiristyksistä.¹³² ECRI luottaa siihen, että tällaisia tulevia aloitteita tarkastellaan asianmukaisesti asiaa koskevien Euroopan neuvoston ja muiden kansainvälisten standardien valossa.

¹²⁵ Ks. [Kansalaisuuslaki 359/2003 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX @](#).

¹²⁶ Ks. esitys https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_27+2024.aspx.

¹²⁷ Ks. [Kansalaisuushakemus aikuiselle | Maahanmuuttovirasto](#).

¹²⁸ Ks. nykyehdot osoitteessa [Perheenjäsenen luokse Suomeen | Maahanmuuttovirasto](#).

¹²⁹ Nimittäin jos perheenkokoaja on lapsi tai jos: (1) oleskelulupahakemus perhesiteiden nojalla on jätetty kolmen kuukauden sisällä siitä päivästä, jolloin: (a) perheenkokoajalle on ilmoitettu päätöksestä myöntää hänelle turvapaikka, tai (b) perheenkokoajalle on annettu tieto päätöksestä sallia tulo Suomeen pakolaiskiintiön osana; (2) hakijan perhe on muodostettu a) ennen perheenkokoajan saapumista Suomeen tai jos hänelle on myönnetty turvapaikka; tai (b) ennen kuin perheenkokoaja on päässyt Suomeen pakolaiskiintiön osana; ja (3) perheen yhdistyminen ei ole mahdollista kolmannessa maassa, johon perheenkokoajalla tai perheenjäsenellä on erityisiä siteitä.

¹³⁰ Ks. kohta 39 (b), YK:n lasten oikeuksien julistus, loppupäätelmä <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhsuVBUbTyzJAKnGyrgcWDKEEjVMPBVcAoCqvc0IPYdpqsgZG3BhVn5%2FLtdR%2BuF%2FhVe8Ei6tMxuNATGxVx55q%2F0YnkEID7m%2BJMguHsbUqwX3vKZ>.

¹³¹ Yhdenvertaisuusvaltuutetun selonteko, 2.3.2020: [Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitys: Lapsen oikeudet eivät toteudu perheenyhdistämispäätöksissä | Yhdenvertaisuusvaltuutettu \(yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi\)](#).

¹³² Ks. 10.3 kappale [Government Programme – Finnish Government \(valtioneuvosto.fi\)](#).

Poliittinen osallistuminen

91. Pääsääntöisesti vähintään 18-vuotiailla EU-kansalaisilla sekä Norjan ja Islannin kansalaisilla on äänioikeus kunnallis-, hyvinvointialue- ja EU-vaaleissa. Lisäksi aikuiset kolmansien maiden kansalaiset saavat äänestää hyvinvointialue- ja kunnallisvaaleissa tietyillä edellytyksillä.¹³³ ECRI:n näkemyksen mukaan tämä on hyvä käytäntö, samoin kuin monilla kielillä tuotetun tiedon saatavuus hyvinvointialue- ja kunnallisvaalien säännöistä.¹³⁴

B. Romanit

92. Romanit ovat yli 500 vuotta Suomessa elänyt kieli- ja kulttuurivähemmistö. Väestön arvioitu koko on noin 10 000 henkilöä. Romaneja on kaikkialla maassa, mutta noin puolet heistä asuu Etelä-Suomessa ja n. 4 000 Helsingissä.¹³⁵ Heidän asemansa kansallisena, perinteisenä vähemmistönä on suojattu perustuslaissa, joka takaa heille laillisen oikeuden säilyttää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.
93. Suomeen tehdyn vierailun aikana kävi ilmi, että monen Suomen romanin kohtaama syrjintämuoto on julkisiin paikkoihin kuten ravintoloihin pääsyn estäminen. Suomen romanien perinneasu paljastaa heidän identiteettinsä, mikä toisinaan johtaa tällaiseen syrjintään ja rasistisiin asenteisiin.¹³⁶ ECRI rohkaisee viranomaisia puuttumaan tähän syrjintään ja romanivastaisiin, etenkin romaninaiisiin ja -tyttöihin kohdistuviin asenteisiin julkisiin paikkoihin, kuten ravintoloihin pääsyn yhteydessä, sekä kasvattamaan tietoisuutta olemassa olevista rikos- ja siviilioikeuden syrjinnänvastaisista säännöksistä.
94. Helsingin poliisilaitoksella oli romaniyhteisöön kohdistunut KURI1-nimisen¹³⁷ valvonta- ja tiedonkeruuoperaatio vuosina 2013-2015. Tämän vasta 2021 julkiseen tietoon tulleen operaation aikana poliisi pysäytti romaneita, dokumentoi näiden omaisuutta, seurasi heidän liikkeitään ja kirjasi heidän sosiaalisia suhteitaan. Poliisi perusteli operaatiota toteamalla, että toiveena oli estää romaniperheiden välisten, käynnissä olleiden väkivaltaisten yhteenottojen eskalaatio. Jopa Suomen Poliisihallitus¹³⁸ sekä yhdenvertaisuusvaltuutettu kritisoivat operaatiota siitä, että se oli mahdollista etnistä syrjintää ja rikkoi syrjimättömyysperiaatteita.¹³⁹ ECRI:n Suomen vierailun aikana eräät kansalaisjärjestöjen toimijat totesivat, että tästä johtuen monet romanit menettivät luottamuksensa poliisiin.
95. Vaikka ECRI ymmärtää KURI1-operaation erityisen asiayhteyden ja tunnustaa ne opit, mitä siitä on saatu, se kuitenkin painokkaasti rohkaisee viranomaisia jatkamaan sellaisten toimenpiteiden toteutusta, joiden tarkoituksena on estää kaikenlaisen rasistisen profiloinnin kehittäminen sekä kaikki muut poliisien syrjivät käytännöt, mukaan lukien vahvempi poliisin valvonta, ottaen myös huomioon asiaankuuluvat yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukset, korkeimman hallinto-oikeuden 7.9.2022 antaman ratkaisun (KHO:2022:106), jossa todetaan, että poliisien pysäytys- ja tarkastustoimet Helsingissä olivat rasistista profilointia¹⁴⁰,

¹³³ Ks. [Muiden valtioiden kansalaisten vaalioikeudet Suomen kuntavaaleissa – Vaalit](#).

¹³⁴ Ks. [Tietoa eri kielillä – Vaalit](#).

¹³⁵ Kimmo Granqvist (2021) Critical evaluation of Romani inclusion strategies in Finland and Sweden, Journal of Contemporary European Studies, 29:1, 33-44, DOI: 10.1080/14782804.2020.1801394 <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1801394>.

¹³⁶ Kimmo Granqvist (2021) Critical evaluation of Romani inclusion strategies in Finland and Sweden, Journal of Contemporary European Studies, 29:1, 33-44, DOI: 10.1080/14782804.2020.1801394 <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1801394>.

¹³⁷ Suomen sanaa "kuri" pidetään tässä yhteydessä loukkaavana.

¹³⁸ Uutisartikkeli: Helsingin poliisi saanut moitteet romanien etnisestä profiloinnista, 2021. <https://yle.fi/a/3-11966953>.

¹³⁹ Ks. Yhdenvertaisuusvaltuutetun seuranta ja suositukset tässä tapauksessa. [Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukset Helsingin poliisilaitokselle romaneita syrjineen Kuri1-operaation osalta | Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#).

¹⁴⁰ Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu, joka koski kahden afrikkalaissyntyisen naisen rotuun perustuvaa profilointia ja jotka poliisi perusteettomasti pysäytti katuprostituutiokampanjansa puitteissa. ks. <https://kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1662440009521.html>.

ECRI:n suosituksen GPR n. 11 rasismien torjunnasta poliisitoiminnassa sekä YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen mukaisen CERD-komitean suosituksen (GR n. 36) koskien lainvalvontaviranomaisten rasisen profiloinnin estämistä ja poistamista. .

96. Suomen keskeinen julkinen rakenne, joka kehittää maan romanien osallisuuspolitiikkaa, on kansallinen Romaniasiain neuvottelukunta RONK.¹⁴¹ Se edistää romaniyhteisön ja julkisten viranomaisten yhteistyötä ja valvoo neljän valtion rahoitettujen alueellisten neuvottelukunnan toimintaa.¹⁴² Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluu valvoa ja edistää romanien taloudellisia, yhteiskunnallisia ja kulttuurisia oloja, vahvistaa yhdenvertaisuutta ja yhteiskunnan osallisuutta sekä ehkäistä syrjintää.¹⁴³ RONK on teettänyt romanitutkimusta, kuten viime vuosien työllisyys- ja yrittäjyystutkimus (2019) sekä romanilasten hyvinvointia ja romanien oikeuksien toteutumista koskeneet tutkimukset (2023). ECRI toteaa, että vaikka RONK:in työ ansaitseekin kiitoksen, sen työ näyttää olevan liian riippuvainen sen pääsihteerin koordinoinnista. Pääsihteerin on sosiaali- ja terveysministeriön vanhempi asiantuntija, joka on ainoa romaniasioihin täysiaikaisesti keskittyvä viranhaltija.
97. Tällä hetkellä Suomi on toimeenpanemassa kolmatta kansallista romanipolitiikkaansa (Rompo 3) vuosille 2023-2030. Se pyrkii edistämään yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä romaniyhteisön osallistumista, ja samalla ehkäisemään mustalaisuusvastaisuutta ja romanien syrjintää. Se keskittyy koulutukseen, työllisyyteen, asuntoasioihin ja terveyteen, ja siihen kuuluu toimia, joilla vahvistetaan romanien yhteiskunnallisia, kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Hallituksen mukaan se laati Rompo 3:n osallistuvalla metodilla vuosina 2021-2022, jolloin yli 100 romania osallistui verkkotyöpajoihin, joissa politiikkatoimia luonnosteltiin yhteistoiminnallisesti. Lisäksi hallitus hyväksyi kansallista romanipolitiikkaa 2023-2030 tukevan päätöslauselman.¹⁴⁴
98. ECRI suosittelee, että viranomaiset varmistavat sen, että riittävästi henkilöstöä ohjataan kansallisen romanipolitiikan (Rompo 3) toteuttamiseen sekä kansalliselle romaniasiain neuvottelukunnalle (RONK).

Työllisyys

99. Suomessa romanien työllisyyspolitiikka ja -toimet liittyvät EU:n puiteohjelmaan kansallisista romanien osallistumisstrategioista, ja niitä toteutetaan eri asianomaisten ministeriöiden yhteistyönä. Työttömyys on yhä kriittinen ongelma romanien parissa ja se koskee etenkin nuoria 18-29 -vuotiaita, joista ¾ on työttöminä, kun romanien yleinen työttömyysasteen arvioidaan olevan noin 30 %. Vaikka koulutustaso on nousussa, romaneilla on merkittäviä esteitä työmarkkinoille pääsemisessä.¹⁴⁵ Saatujen tietojen mukaan ammattikoulua käyvät romanit kohtaavat usein syrjintää etsiessään työssäoppimispaikkoja, ja yläkoulun oppilaat eivät usein saa työharjoittelupaikkoja työnantajien ennakkoluulojen takia.¹⁴⁶ ECRI toteaa, että vuoden 2023 hallitusohjelmassa viitataan romaneihin, nimittäin

¹⁴¹ Ks. [About the Advisory Board – \(romani.fi\)](#). Alun perin mustalaisasiain neuvottelukunta, jonka nimi muutettiin nykymuotoonsa vuonna 1989.

¹⁴² Ks. [Alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat –](#).

¹⁴³ Romaniasiain neuvottelukunta <https://romani.fi/etusivu>.

¹⁴⁴ Suomen kansallinen romanipolitiikka (ROMPO) 2023-2030 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164620>.

¹⁴⁵ EU:n romanien kansallisten integraatiostrategioiden väliarviointi 2020 asti, Eurooppa-neuvosto. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a1e33b4f-17af-11e9-8d04-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁴⁶ Romanien kansalaisseuranta. Kansalaisjärjestöjen seurantaraportti: Mitä on opittu kansallisen romanipolitiikan 2018-2022 toimeenpanosta, ja romanien tasa-arvoa, osallistamista ja osallistumista koskevat suositukset Suomen uutta kansallista puitestrategia 2023-2030 koskien, toukokuu 2023, sivu 20 <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C3-Finland-CATALOGUE.pdf>.

sitoumuksena lisätä heidän osallistumistaan työelämään. Mitään uusia toimia ei kuitenkaan näytä tehdyn.¹⁴⁷

100. ECRI suosittelee, että viranomaiset ryhtyvät toimiin romanien syrjinnän vastaisten toimien vahvistamiseksi erityisesti työelämässä, varsinkin mitä tulee rekrytointiin ja ammattikoulutukseen. Tähän toimintaan tulisi kuulua tietoisuuden lisäämistä sekä kannusteiden antamista romanien työnantajille yksityissektorilla samoin kuin romanien julkisen sektorin työllistämisen edistämiseksi.

Koulutus, terveys ja asuminen

101. Vuosien 2020 ja 2024 välisenä aika romanilasten koulutustasossa tapahtunut parannusta. Suomen romaniväestön koulutustaso on silti merkittävästi alhaisempi kuin väestöllä yleisesti. Romanian kansalaisjärjestö kertoo jatkuvista haasteista romanien koulutuksessa, ja siihen kuuluu myös järjestelmällinen romanilasten ohjaus alemmalle koulutustasolle.¹⁴⁸ ECRI rohkaisee viranomaisia edelleen vahvistamaan ponnistuksiaan romanilasten koulutussektoritilanteen parantamiseksi.
102. Koronapandemia korosti romanien piirissä olevaa epätasa-arvoa terveydenhuollon saatavuudessa.¹⁴⁹ Eräs myönteinen aloite on THL:n laatimat ”Tiedä ja toimi” -kortit. Terveystietä ja sosiaalipalveluviranomaiset saavat päivitettyä tietoa romanien terveydestä ja kulttuurista.¹⁵⁰ ECRI katsoo, että tämä aloite on **hyvä käytäntö**.
103. Tutkimukset osoittavat, että romaneilla on vaikeuksia löytää laadukkaita asuntoja sosioekonomisista haasteista ja joidenkin yksityisten vuokranantajien syrjinnästä johtuen¹⁵¹, joskin heidän yleisen asumistilanteensa katsotaan parantuneen viime vuosina.¹⁵² ECRI rohkaisee viranomaisia ryhtymään lisätoimiin, jotta romanien olisi helpompaa saada kunnolliset asunnot, ja puuttumaan kaikkeen romanien syrjintään yksityisten vuokranantajien taholta.

¹⁴⁷ Hallitusohjelman mukaan (s 73), luettavissa osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165044/Programme-of-Prime-Minister-Petteri-Orpos-Government-20062023.pdf?sequence=4>, toteutetaan toimintasuunnitelma aliedustettujen ryhmien kuten vammaisten, romanien ja eri maahanmuuttajaryhmien työelämäosallistumisen lisäämiseksi.

¹⁴⁸ Romanian kansalaisseuranta. Kansalaisjärjestöjen seurantaraportti: Mitä on opittu kansallisen romanipolitiikan 2018-2022 toimeenpanosta, ja romanien tasa-arvoa, osallistamista ja osallistumista koskevat suositukset Suomen uutta kansallista puitestratgia 2023-2030 koskien, toukokuu 2023, sivu 18 <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C3-Finland-CATALOGUE.pdf>.

¹⁴⁹ Falling off the Radar? Reaching Out to the Finnish Roma Community during the COVID-19 Pandemic, Marko Stenroos, Laura Musta, and Natalia Skogberg, 2023. <https://www.mdpi.com/2076-0760/12/3/183>.

¹⁵⁰ Romanian kansalaisseuranta. Kansalaisjärjestöjen seurantaraportti: Mitä on opittu kansallisen romanipolitiikan 2018-2022 toimeenpanosta, ja romanien tasa-arvoa, osallistamista ja osallistumista koskevat suositukset Suomen uutta kansallista puitestratgia 2023-2030 koskien, toukokuu 2023, sivu 21 <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C3-Finland-CATALOGUE.pdf>.

¹⁵¹ THL. Romanian elinolot, osallisuus ja syrjintä. <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kulttuurisesti-moninainen-suomi/romanit/tyokainen-romanivaesto>.

¹⁵² Romanian kansalaisseuranta. <https://romacivilmonitoring.eu/countries/finland/>.

VÄLISEURANNAN SUOSITUKSET

ECRI edellyttää Suomen viranomaisilta ensisijaista toimeenpanoa seuraavien kahden erityisen suosituksen osalta:

- (§35) ECRI suosittelee, että viranomaisten tulee ensisijaisen tärkeänä seikkana laatia ja antaa eduskunnalle kattava lakiesitys, joka nimenomaisesti tunnustaa intersukupuolisten henkilöiden oikeuden ruumiilliseen koskemattomuuteen ja kieltää lääketieteellisesti tarpeettomien leikkausten ja muiden ei-lääkinnällisten hoitojen tekemisen siihen asti, kunnes intersukupuolinen lapsi pystyy osallistumaan päätöksiin vapaan ja tietoon perustuvan suostumuksensa pohjalta. Tällaisen lainsäädännön valmistelutyöhön tulisi sisältyä asiaankuuluvien asiantuntijoiden ja terveydenhuollon ammattilaisten, intersukupuolisten lasten ja heidän vanhempiensa tai huoltajiensa kuulemisia, ja siinä tulee ottaa huomioon ECRI:n GPR n. 17, joka koskee LGBTI-ihmisten kokeman suvaitsemattomuuden ja syrjinnän ehkäisyä ja vastustamista, sekä muut asianomaiset Euroopan neuvoston standardit.
- (§55) ECRI suosittelee, että viranomaisten tulisi kiireellisesti ryhtyä toimiin rasistisen ja LGBTI-vastaisen mm. verkon ja julkisuuden henkilöiden levittämän vihapuheen kitkemiseksi ja perustaa erityinen työryhmä, jossa on kaikkien asiaan kuuluvien viranomaisten lisäksi edustajia tasa-arvoelimistä, kansalaisjärjestöistä, yliopistomaailmasta ja mahdollisuuden mukaan mediasta. Sen tehtävänä olisi laatia yksityiskohtainen ohjelma konkreettisista ja mitattavista olevista vihapuheen vastaisista toimista, joihin voi kuulua tarpeen mukaan lainsäädännön muutokset. Tämän toimintaohjelman kehittämisessä tulisi hakea innoitusta vihapuheen torjuntaa koskevasta ECRI:n GPR n. 15:sta sekä Euroopan neuvoston ministerikomitean jäsenmaille antamasta vihapuheen torjuntaa koskevasta suosituksesta CM/Rec (2002)16.

ECRI suorittaa näiden kahden suosituksen väliseurannan viimeistään kahden vuoden kuluessa tämän raportin julkaisemisesta.

Suosituksen paikka tässä raportissa on suluissa.

1. (§ 2) ECRI suosittelee, että tasa-arvolainen uudistamiseen ryhdytään, jotta intersukupuolisuusominaisuudet nimenomaisesti sisällytetään siinä oleviin syrjintäperusteisiin.
2. (§ 10) ECRI suosittelee rasismien ja rasistisen syrjinnän vastustamista koulussa ja kouluopetuksessa käsittelevän GPR n. 10 mukaisesti, että suomalaisten koulujen opettajille tarjotaan sopivaa perustason ja jatkokoulutusta ihmisoikeuskysymyksissä, joihin kuuluu myös syrjinnän kieltä. Tähän koulutukseen tulisi kuulua mm. asiaan kuuluvat kansainväliset ja eurooppalaiset ihmisoikeusstandardit ja olemassa olevien sellaisten opetusohjelmien käyttö, jotka on laadittu ihmisoikeusopetukseen, ml. oikeus tasa-arvoon.
3. (§ 13) ECRI suosittelee ryhtymistä toimenpiteisiin, jotta koulut perustavat pakollisen järjestelmän rasististen ja LGBTI-fobisten tapausten seuraamiseksi ja antavat asianomaisille kouluviranomaisille asianmukaisesti eriteltyä tietoa näistä ilmiöistä, jotta voidaan laatia pitkän aikavälin toimintamallit niiden torjumiseksi.
4. (§ 16) ECRI suosittelee, että Suomen viranomaiset varmistavat, että alkuperäiskansa saamelaiden ja romaniain historiaa ja kulttuuri opetetaan systemaattisesti kouluissa.
5. (§ 23) ECRI suosittelee, että viranomaisten tulee antaa yksityiskohtaiset ohjeet ja tarjota soveltuvaa koulutusta terveydenhuollon yksiköissä toimivalle henkilöstölle siitä terveydenhuollosta, joihin paperittomilla ulkomaalaisilla on oikeus. Näissä ohjeissa ja tällaisessa koulutuksessa tulisi tehdä selväksi, että on kiellettyä antaa maahanmuutto- ja lainvalvontaviranomaisille mitään henkilötietoja tai muuta tietoa henkilöistä, joita epäillään paperittomina maassa oleskelusta tai työskentelystä. Tässä viranomaiset voivat saada innoitusta ECRI:n GPR n. 16:sta, joka käsittelee paperittomien maahantulijoiden suojelua syrjinnältä.
6. (§ 27) ECRI suosittelee, että viranomaiset valmistelevat ja hyväksyvät kansallisen LGBTI-tasa-arvostrategian, johon liittyy kansallinen toimintasuunnitelma ja asianmukainen toimeenpanobudjetti. Strategian ja toimintasuunnitelman laadintaan tulisi kuulua tiivis kansalaisyhteiskunnan toimijoiden sekä paikallisten ja alueellisten viranomaisten kuuleminen. Tässä toimenpidesuunnitelmassa tulisi olla konkreettisia mitattavissa olevia tavoitteita ja sekä aikajana niiden toimeenpanoon ja vaikutusten arviointiin. Toimintasuunnitelman laadinnassa viranomaisten tulisi ottaa huomioon ECRI:n GPR n. 17, joka koskee LGBTI-henkilöiden kohtaaman suvaitsemattomuuden ja syrjinnän ehkäisyä ja torjumista. Tarvittaessa tulisi pyytää tukea Euroopan neuvostolta.
7. (§ 35) ECRI suosittelee, että viranomaisten tulee ensisijaisen tärkeänä seikkana laatia ja antaa eduskunnalle kattava lakiesitys, joka nimenomaisesti tunnustaa intersukupuolisten henkilöiden oikeuden ruumiilliseen koskemattomuuteen ja kieltää lääketieteellisesti tarpeettomien leikkausten ja muiden ei-lääkinnällisten hoitojen tekemisen siihen asti, kunnes intersukupuolinen lapsi pystyy osallistumaan päätöksiin vapaan ja tietoon perustuvan suostumuksensa pohjalta. Tällaisen lainsäädännön valmistelutyöhön tulisi sisältyä asiaankuuluvien asiantuntijoiden ja terveydenhuollon ammattilaisten, intersukupuolisten lasten ja heidän vanhempiensa tai huoltajiensa kuulemisia, ja siinä tulee ottaa huomioon ECRI:n GPR n. 17, joka koskee LGBTI-ihmistien kokeman suvaitsemattomuuden ja syrjinnän ehkäisyä ja vastustamista, sekä muut asianomaiset Euroopan neuvoston standardit.
8. (§ 55) ECRI suosittelee, että viranomaisten tulisi kiireellisesti ryhtyä toimiin rasistisen ja LGBTI-vastaisen mm. verkon ja julkisuuden henkilöiden levittämän vihapuheen kitkemiseksi ja perustaa erityinen työryhmä, jossa on kaikkien asiaan

kuuluvien viranomaisten lisäksi edustajia tasa-arvoelimitystä, kansalaisjärjestöistä, yliopistomaailmasta ja mahdollisuuden mukaan mediasta. Sen tehtävänä olisi laatia yksityiskohtainen ohjelma konkreettisista ja mitattavista olevista vihapuheen vastaisista toimista, joihin voi kuulua tarpeen mukaan lainsäädännön muutokset. Tämän toimintaohjelman kehittämisessä tulisi hakea innoitusta vihapuheen torjuntaa koskevasta ECRI:n GPR n. 15:sta sekä Euroopan neuvoston ministerikomitean jäsenmaille antamasta vihapuheen torjuntaa koskevasta suosituksesta CM/Rec (2002)16.

9. (§ 60) ECRI suosittelee, että asianomaiset viranomaiset vahvistavat viharikosten käsittelyssä rikosoikeudellista järjestelmää Euroopan neuvoston ministerikomitean viharikosten torjuntaa koskevan suosituksen CM/Rec(2024)4 valossa etenkin seuraavin keinoin: i) opastamalla poliisia kehittämään edelleen yhteistä lähestymistapaa vihapuheen tunnistamisessa, paljastamisessa ja virallisessa rekisteröinnissä sekä varmistumaan siitä, että tunnistetaan asianmukaisesti ne vihatapaukset, jotka eivät ole rikoksia; ii) antamalla poliiseille selkeämmät ohjeet sellaisten mahdollisten olosuhteiden kirjaamiseen, joissa rikos tulisi kirjata uudestaan ei-vihapohjaiseksi rikokseksi epäillyn rikosrekisteriin; iii) päivittämällä poliisin rekisteröintiprosesseja ja tietokantoja, jotta ne mahdollistaisivat viharikosrekisteröintien erittelyn kohderyhmittäin ja rikostyypeittäin olemassa olevien eurooppalaisten ihmisoikeus- ja tietosuojastandardien mukaisesti; ja iv) varmistamalla niin hyvin kuin on mahdollista siitä, että anonymisoitua ja eriteltyä tietoa kootaan ja analysoidaan poliisissa ja syyttäjälaitoksessa ja muissa rikosoikeudellisissa viranomaisissa koko viharikoksen keston ajalta rikosilmoituksen tekemisestä ja rekisteröinnistä aina syytteen nostamiseen ja tuomion antamiseen ja tuomion jälkeiseen tuki- ja ohjaustoimenpiteisiin asti.
10. (§ 69) ECRI suosittelee, että Suomen viranomaiset arvioivat ja kehittävät myönteisiin kannustimiin perustuvia politiikkaohjelmia tehden myös tarvittavia lainsäädännöllisiä toimia Suomessa asuvien muiden maiden kansalaisten kotouttamisen ja osallistamisen parantamiseksi. Tässä yhteydessä viranomaisten tulisi hakea innoitusta Euroopan neuvoston julkaisusta Puitemalli kulttuurienvälisen integraation strategiaksi kansallisella tasolla. Tarvittaessa tulee pyytää Euroopan neuvoston tukea.
11. (§ 83) ECRI suosittelee, että viranomaiset voimistavat pyrkimyksiään yhteistyössä asianomaisten yhdistysten kanssa sen varmistamiseksi, että tarvittavia tulkkauspalveluja on käytännössä saatavilla kaikkialla terveydenhuoltojärjestelmässä, ja edistävät tiedon saantia terveyspalvelujen käyttömahdollisuuksista lukuisilla eri kielillä mm. niillä verkkosivuilla, joilla vastaanottoaikoja varataan, ja kehittävät verkkosovelluksia terveyteen liittyvän keskeisen sanaston kääntämiseksi.
12. (§ 98) ECRI suosittelee, että viranomaiset varmistavat sen, että riittävästi henkilöstöä ohjataan kansallisen romanipolitiikan (Rompo 3) toteuttamiseen sekä kansalliselle romaniasiaain neuvottelukunnalle (RONK).
13. (§ 100) ECRI suosittelee, että viranomaiset ryhtyvät toimiin mustalaisvastaisuuden ja romanien syrjinnän vastaisten toimien vahvistamiseksi erityisesti työelämässä, varsinkin mitä tulee rekrytointiin ja ammattikoulutukseen. Tähän toimintaan tulisi kuulua tietoisuuden lisäämistä sekä kannusteiden antamista romanien työnantajille yksityissektorilla samoin kuin romanien julkisen sektorin työllistämisen edistämiseksi.

LÄHDELUETTELO

Tämä lähdeluettelo sisältää pääasialliset kirjalliset lähteet, joita on käytetty Suomen tilanteen tarkastellussa. Sitä ei tule pitää tyhjentävänä luettelona kaikista tietolähteistä, joita ECRI:llä oli käytössään raportin laadinnassa.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. ECRI (2022a), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Finland subject to interim follow-up, CRI(2022)01.
2. ECRI (2019), Fifth report on Finland, CRI(2019)38.
3. ECRI (2016), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Finland subject to interim follow-up, CRI(2016)22.
4. ECRI (2013), Fourth report on Finland, CRI(2013)19.
5. ECRI (2007), Third report on Finland, CRI(2007)23.
6. ECRI (2002), Second report on Finland, CRI(2002)20.
7. ECRI (1997), Report on Finland, CRI(97)51.
8. ECRI (1996), [General Policy Recommendation No. 1](#): Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, CRI(96)43.
9. ECRI (2018), [General Policy Recommendation No. 2 \(revised\)](#): Equality bodies to combat racism and intolerance at national level, CRI(2018)06.
10. ECRI (1998a), [General Policy Recommendation No. 3](#): Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, CRI(98)29.
11. ECRI (1998b), [General Policy Recommendation No. 4](#): National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, CRI(98)30.
12. ECRI (2022b), [General Policy Recommendation No. 5 \(revised\)](#): Preventing and combating anti-Muslim racism and discrimination, CRI(2022)6.
13. ECRI (2001), [General Policy Recommendation No. 6](#): Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, CRI(2001)1.
14. ECRI (2003), [General Policy Recommendation No. 7](#): National legislation to combat racism and racial discrimination, CRI(2003)8rev, as amended in 2017.
15. ECRI (2004), [General Policy Recommendation No.8](#): Combating racism while fighting terrorism, CRI(2004)26.
16. ECRI (2021), [General Policy Recommendation No. 9 \(revised\)](#): Preventing and combating antisemitism, CRI(2021)28.
17. ECRI (2007a), [General Policy Recommendation No.10](#): Combating racism and racial discrimination in and through school education, CRI(2007)6.
18. ECRI (2007b), [General Policy Recommendation No.11](#): Combating racism and racial discrimination in policing, CRI(2007)39.
19. ECRI (2009), [General Policy Recommendation No. 12](#): Combating racism and racial discrimination in the field of sport, CRI(2009)5.
20. ECRI (2011), [General Policy Recommendation No.13](#): Combating antigypsyism and discrimination against Roma, CRI(2011)37rev, as amended in 2020.
21. ECRI (2012), [General Policy Recommendation No. 14](#): Combating racism and racial discrimination in employment, 2012, CRI(2012)48.
22. ECRI (2016a), [General Policy Recommendation No. 15](#): Combating Hate Speech, CRI(2016)15.
23. ECRI (2016b), [General Policy Recommendation No. 16](#): Safeguarding irregularly present migrants from discrimination, CRI(2016)16.

24. ECRI (2023a), [General Policy Recommendation No. 17](#): Preventing and combating intolerance and discrimination against LGBTI persons.
25. ECRI (2020), [Statement](#) on racist police abuse, including racial profiling, and systemic racism.
26. ECRI (2022c), Statement on the consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine.
27. ECRI (2023b), Statement on the rise of antisemitism in Europe as a result of the current conflict in the Middle East.
28. ECRI (2024), ECRI [Glossary](#).

Other sources (listed in alphabetical order)

29. Ahmad, A. (2019, August), [When the Name Matters: An Experimental Investigation of Ethnic Discrimination in the Finnish Labor Market - Ahmad - 2020 - Sociological Inquiry - Wiley Online Library](#).
30. Amnesty International (2024, March 18), [Järjestöt: Hallituksen politiikka uhkaa syventää rasismia ja syrjintää \(amnesty.fi\)](#) (in Finnish).
31. BBC News (2025, July 23), [Far-right Finnish leader Riikka Purra sorry in racist posts uproar](#).
32. Centre for Economic Development, Transport and the Environment, [Front page - ely en - ELY-keskus](#).
33. City of Helsinki, Special Services for Immigrants, [Special Services for Immigrants | City of Helsinki](#).
34. Council of Europe, Committee of Ministers (2022), [Recommendation CM/Rec\(2022\)16](#) on combating hate speech.
35. Council of Europe, Intercultural Cities Programme, [Building an inclusive integration approach in Finland - Intercultural cities programme](#).
36. Council of Europe, Parliamentary Assembly (2022), [Charter of European political parties for a non-racist and inclusive society](#).
37. Council of Europe, Special Representative of the Secretary General on Migration and refugees (2024), Report of the fact-finding mission to Finland by Mr David Best, Special Representative of the Secretary General on Migration and refugees, 21-23 May 2024, <https://rm.coe.int/report-of-the-fact-finding-mission-to-finland-by-mr-david-best/1680b18ac9>.
38. Czimbalmos, M. and Pataricza, D. (2024), Kokemuksia ja näkemyksiä antisemitismistä Suomessa, Selvitys juutalaisiin kohdistuvasta syrjinnästä ja viharikollisuudesta ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 3/2024, Human Rights Centre and Ministry of Justice, <https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/RWMI5qFyISAKQRjVPSEY0aINBa/Antisemitismiselvitys%202024.pdf>.
39. Elenius, K. and others (2023), Civil society monitoring report: Lessons learnt from implementation of the National Roma Policy 2018-2022, and recommendations for the new national strategic framework for Roma equality, inclusion, and participation 2023-2030 in Finland. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2838/198486>.
40. European Union (EU), European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, ICF, Milieu, (2018), Mid-term evaluation of the EU Framework for national Roma integration strategies up to 2020, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a1e33b4f-17af-11e9-8d04-01aa75ed71a1/language-en>.
41. EU, Agency for Fundamental Rights (FRA) (2024a), LGBTIQ equality at a crossroads — progress and challenges EU LGBTIQ survey III, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-lgbtiq-equality_en.pdf.
42. EU FRA (2024b), Being Black in the EU, Experiences of people of African descent, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black-in-the-eu_en.pdf.
43. EU FRA (2024c), Being Muslim in the EU – Experiences of Muslims, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-being-muslim-in-the-eu_en.pdf.

44. EU, Council of the European Union (2024, May 7), Directive 2024/1499 on standards for equality bodies in the field of equal treatment between persons irrespective of their racial or ethnic origin, equal treatment in matters of employment and occupation between persons irrespective of their religion or belief, disability, age or sexual orientation, equal treatment between women and men in matters of social security and in the access to and supply of goods and services, and amending Directives 2000/43/EC and 2004/113/EC.
45. EU, Eur-Lex (2008), Council [Framework Decision 2008/913/JHA](#)) on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law.
46. Festival Reviews (2019, May 20), [Film Review: DRAG KIDS \(Canada 2019\) *** | Festival Reviews](#).
47. Finnish Government (2023, August 31), [Government adopts statement to Parliament on promoting equality, gender equality and non-discrimination - Finnish Government \(valtioneuvosto.fi\)](#).
48. Finnish Government (2024, August 30), [Action Plan to Help People Who Have Fled Ukraine is now published also in English - Finnish Government \(valtioneuvosto.fi\)](#).
49. Finnish Government, Prime Minister's Office (2023, June 20), A strong and committed Finland - Programme of Prime Minister Petteri Orpo's Government, [Government Programme - Finnish Government \(valtioneuvosto.fi\)](#).
50. Finnish Immigration Service, Finnish citizenship, [Citizenship application for adults | Maahanmuuttovirasto](#).
51. Finnish Immigration Service, Residence permit, [Moving to Finland to be with a family member | Maahanmuuttovirasto](#).
52. Finnish Immigration Service (2025, January 2), [Changes to international protection permits as of 2 January 2025 | Maahanmuuttovirasto](#).
53. Finnish Institute for Health and Welfare (2023, December 5), Roma living conditions, inclusion and discrimination, <https://thl.fi/en/topics/migration-and-cultural-diversity/linguistic-and-cultural-minorities/the-roma/roma-living-conditions-inclusion-and-discrimination>.
54. Finnish Institute for Health and Welfare (2024, April 19), [Health and social services for immigrants - THL](#).
55. Finnish National Agency for Education, ([Ihmisoikeus- ja demokratiakasvatus | Opetushallitus \(oph.fi\)](#) (in Finnish)).
56. Friends of Queer History association (2024, June 4), [Queer History Shines in the Light of a State Award - Sateenkaarihistorian ystävät](#).
57. [Global Clinic – Paperittomille potilaille](#), Jokaisella ihmisellä on oikeus terveyteen (in Finnish).
58. Granqvist, K. (2021), Critical evaluation of Romani inclusion strategies in Finland and Sweden, Journal of Contemporary European Studies, 29:1, <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1801394>.
59. Gretscher, A. and others (2023), Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus Suomessa, Tilannekuva ja suositukseset, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164857/VNTEAS_2023_24.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (in Finnish with description sheets in Swedish and English).
60. Helsingin Kaupunki (.2023, February 13), [Sateenkaarityöpajat alkoivat – Taivallahden peruskoulussa oppilaat ja opettajat pitivät keskusteluja tärkeinä | Helsingin kaupunki](#) (in Finnish).
61. Helsingin Sanomat (2023, January 27), [Uusi tutkimus: Joka viides S2-oppilas osaa suomea niin hyvin, että pärjäisi tavallisessa opetuksessa | HS.fi](#) (in Finnish).
62. Helsingin Sanomat (2023, July 27), "Leviää ja lisääntyy kuin somali", "oksettaa tää aavikko-apina" – Ministeri Wille Rydmanin vanhoista viesteistä paljastuu toistuvaa rassistista kielen-käyttöä, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009742553.html> (in Finnish).
63. Helsingin Sanomat (2024, December 17), [Petteri Orpo tapasi yllättäen rasismivöryn kohteeksi joutuneen Lucia-neidon: Sanoi olevansa pahoillaan tämän puolesta | HS.fi](#) (in Finnish).

64. Human Rights Centre (2024, May 22), [Report: Anti-Semitism has risen in Finland over the past five years - Human Rights Centre](#).
65. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA)-Europe (2024), Annual review of the human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans, and intersex people covering the period of January to December 2023, https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2024/02/2024_finland.pdf.
66. ILGA-Europe (2024, August 23), [How did Finland and Greece end up in the same place on the Rainbow Map? | ILGA-Europe](#).
67. ILGA-Europe (2025), [Finland - Rainbow Map \(ilga-europe.org\)](#).
68. Industrial Union (2024, August 16), Amendments to the Aliens Act increase risk of labour exploitation, <https://www.teollisuusliitto.fi/en/2024/08/amendments-to-the-aliens-act-increase-risk-of-labour-exploitation/>.
69. International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer and Intersex Youth & Student Organisation (IGLYO) (2022), LGBTQI Inclusive Education Report, https://drive.usercontent.google.com/download?id=151PykC17_rw4FFGZq3mgb5giY1I7zaFS&export=download&authuser=0.
70. Juutinen, M., Police University College (2021), Hate crimes and their handling in the criminal process, Ministry of Justice, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163385/OM_2021_20_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
71. Kavi.fi (2024, February 4), [Pienituloisissa kotitalouksissa elävät nuoret kohtaavat muita useammin kielteisiä mediakokemuksia älypuhelimillaan | Medialukutaito Suomessa](#) (in Finnish).
72. Kiloamps (2024, January), The Roma – an Overlooked minority, <https://kielikampus.jyu.fi/fi/blog/blogikirjoitukset-vuosittain/2024/the-roma-an-overlooked-minority>.
73. Kotoutuminen.fi, [Who is an integration plan drawn up for? | Integration](#).
74. Ministry of Education and Culture (2021, November 2), Culture ikeus oppia – ohjelma etenee: Maahanmuuttaneiden oppilaiden perustaitoja vahvistetaan laajalla toimenpideohjelmalla vuosina 2022-2026, [Maahanmuuttaneiden oppilaiden perustaitoja vahvistetaan laajalla toimenpideohjelmalla vuosina 2022-2026 - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#) (in Finnish).
75. Ministry of Education and Culture (2022, May 31), [Teacher Education Development Programme 2022–2026 - Valto](#).
76. Ministry for Foreign Affairs of Finland (2020, January 1), No information or options - study on the rights and experiences of intersex people in Finland, https://um.fi/documents/35732/0/IP1709011_STUDY_ON_THE_RIGHTS_AND_EXPERIENCES_s_ahkoinen_5.pdf/2e3c62c4-da72-7846-98e9-731aecfabce2?t=1585920363798.
77. Ministry of the Interior (2024, November 21), International protection becomes temporary – more attention paid to security concerns, [Kansainvälinen suojelu muutetaan väliaikaiseksi – turvallisuus huomioidaan entistä paremmin - Sisäministeriö](#).
78. Ministry of Justice (2022), An Equal Finland, Government Action Plan for Combating Racism and Promoting Good Relations between Population Groups, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163737/OM_2022_2_ML.pdf.
79. Ministry of Justice (2024, October 28), [Työryhmä asetettu selvittämään erityisvaltuutettujen tehtävien kehittämistä sekä yhdistämistä - Oikeusministeriö](#) (in Finnish).
80. Ministry of Justice (2024), Selvitys kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan rikossäännöksen muutostarpeista, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165809/OM_2024_21.pdf?sequence=1&isAllowed=y&cf_chl_tk=xWbDA.j.aL.E1.Kbi2pAq8yJ5RBBq33IGgkEv.SQAnI-1732872963-1.0.1.1-ymuvz.Dt9Yz68KMmZxQQHiBPu_aIRI_SITXyuJ6NV5Y (in Finnish with description sheets in Swedish and English).

81. Ministry of Justice, Department for Democracy and Public Law, Vaalit Vaal, [Electoral rights of foreign nationals in municipal elections of Finland - Vaalit](#).
82. Ministry of Social Affairs and Health (2023), [Preparation of legislation on the health care rights of persons residing in Finland in violation of immigration legislation - Ministry of Social Affairs and Health \(stm.fi\)](#).
83. Ministry of Social Affairs and Health (2025), [Wellbeing services counties - Ministry of Social Affairs and Health](#).
84. Ministry of Social Affairs and Health, Advisory Board on Romani Affairs, [About the Advisory Board - \(romani.fi\)](#).
85. Ministry of Social Affairs and Health, Advisory Board on Romani Affairs, Regional Advisory Boards, [Alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat - Romaniasiain neuvottelukunta](#).
86. National Advisory Board on Social Welfare and Health Care Ethics ETENE, [Etusivu | Etene](#).
87. National Non-Discrimination and Equality Tribunal of Finland, [Entry page - Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta](#).
88. Non-Discrimination Ombudsman, [Front page | Non-Discrimination Ombudsman](#).
89. Non-Discrimination Ombudsman (2020, March 2), [Report of the Non-Discrimination Ombudsman: The rights of a child are not realised in family reunification decisions | Non-Discrimination Ombudsman](#).
90. Non-Discrimination Ombudsman (2023, May 15), [The Non-Discrimination Act is changing on 1 June 2023 – amendments improve the legal protection of discrimination victims | Non-Discrimination Ombudsman](#).
91. Non-Discrimination Ombudsman (2024, February 15), [Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto eheytyshoitojen kieltämisestä koskevasta kansalaisaloitteesta | Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#), (statement in Finnish).
92. Non-Discrimination Ombudsman (2024, May 14), [Non-Discrimination Ombudsman's recommendations to the Helsinki Police Department regarding discriminatory Kuri1 operation against the Roma | Non-Discrimination Ombudsman](#).
93. Occupational Safety and Health (OSH) Administration, [Home - Tyosuojelu.fi - Occupational Safety and Health Administration](#).
94. Ombudsman for Equality, [Front page | Ombudsman for Equality](#).
95. Ombudsman for Older People, [Ombudsman | Vanhusasiavaltuutettu](#).
96. Opetushallitus (2014), Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (in Finnish).
97. Opetushallitus (2019), Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf (in Finnish).
98. Parland, M. and Kwazema, M. (2022), Looking for Hidden Notebooks: Analysing Social Exclusion Experienced by Teachers of Minority Religions in Finnish Schools. In: Alemanji, A.A., Meijer, C.M., Kwazema, M., Benyah, F.E.K. (eds) Contemporary Discourses in Social Exclusion. Palgrave Macmillan, Cham.
99. Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants (PICUM) (2023, January 24), [Finland: new law expands health care for undocumented migrants - PICUM](#).
100. Police University College (2024), [Report](#) by Police University College (in Finnish).
101. Police University College, [Hate Crime - Police University College](#).
102. Politico (2023, June 30), [Finland's economy minister resigns after Nazi references – POLITICO](#).

103. Politico (2023, July 28), [Third racism scandal hits Finland's government in space of a month – POLITICO](#).
104. Politico (2023, September 8), [Finnish government and top ministers survive confidence votes over racism scandals – POLITICO](#).
105. Roma Civil Monitor (2025), Finland, <https://romacivilmonitoring.eu/countries/finland/>.
106. Seta (2022, March 10), [Seta vaatii eheyttämistoiminnan täyskieltoa Suomeen | Seta ry](#) (in Finnish).
107. Seta (2023, April 26), [Helsinki Pride community and Seta: hate speech and riots create a concrete threat of violence | Seta ry](#).
108. Statistics Finland, [Population 31 Dec by Year, Area and Information. PxWeb](#).
109. Stenroos, M. (2023). Finland's National Roma Policy (ROMPO) 2023–2030. Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2023:15. Ministry of Social Affairs and Health. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8345-8>.
110. Stenroos, M. and others (2023), Falling off the Radar? Reaching Out to the Finnish Roma Community during the COVID-19 Pandemic. *Social Sciences*, 12(3), 183. <https://doi.org/10.3390/socsci12030183>.
111. SVK LIITTO RY, Digitalisaation Edistäminen, <https://www.svkliitto.fi/fi/digituki> (in Finnish).
112. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2024, September 25), Mielenterveysstrategia 2020-2030, [Sukupuolen moninaisuus voimavarana - THL](#) (in Finnish).
113. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2025, February 25), [Tietopaketti sateenkaarilapsista ja -nuorista ammattilaiselle - THL](#) (in Finnish).
114. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2025, April 7), Miten kohdata intersukupuolinen lapsi ja nuori terveyspalveluissa, <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/sote-ammattilainen-sateenkaarilapsen-ja-nuoren-tukena/miten-kohdata-intersukupuolinen-lapsi-ja-nuori-terveyspalveluissa> (in Finnish).
115. The Guardian (2024, December 17), [Black woman targeted by racist abuse in Finland over festival role | Finland | The Guardian](#).
116. The Union of Professional Engineers in Finland (Insinööriliitto) and Academic Engineers and Architects (TEK) (2024), International experts in Finland: Survey results 2024, https://www.tek.fi/sites/default/files/attachments/international_experts_2024_results.pdf.
117. Turku Integration Services, <https://ihturku.fi/wp-content/uploads/2023/08/Turun-kaupungin-ohjelma-kotoutumisen-edistämiseksi-2022-2025.pdf> (in Finnish).
118. United Nations (UN), Committee on the Rights of the Child (CRC) (2023, November 15), Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of [Finland](#), CRC/C/FIN/CO/5-6.
119. Valtioneuvosto (2024, August 27), Lakiehdotus lausunnoilla: holokaustin kiistämisestä erillinen rangaistussäännös, oikeusministeriö, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/lakiehdotus-lausunnoilla-holokaustin-kiistamisesta-erillinen-rangaistussaanos> (in Finnish).
120. Valtioneuvosto (2024, September 5), [A New Boost for Equality in Finland : Government action plan to combat racism and promote equality - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#).
121. Yle (2021, June 4), Helsinki police reprimanded over ethnic profiling of Roma, Helsinki police reprimanded over ethnic profiling of Roma, <https://yle.fi/a/3-11966953>.
122. Yle (2022, November 23), [Saamelaisiin kohdistuva vihapuhe räjähti somessa – kirjoitusten sisältö on usein väkivaltaista | Yle](#).
123. Yle (2023, August 3), Hallitus on rajoittamassa paperittomien oikeutta välttämättömään terveydenhuoltoon – Helsingissä lakimuutos ei välttämättä vaikuttaisi, [Hallitus on rajoittamassa paperittomien oikeutta välttämättömään terveydenhuoltoon – Helsingissä lakimuutos ei välttämättä vaikuttaisi | Kotimaa | Yle](#) (in Finnish).

124. Yle (2023, November 3), [Yli 1 700 ihmistä on hakenut sukupuolen vahvistamista omalla selvityksellä | Kotimaa | Yle](#) (in Finnish).
125. Yle (2024, March 31), [PM Orpo: Legislative ban on conversion therapy unlikely to proceed this term | Yle News | Yle](#).
126. Yle (2024, June 17), [Oulu's foreign community shocked by child stabbing | Yle News | Yle](#).
127. Yle (2024, June 26), [Racist crimes becoming more common, but Oulu attacks still stand out, says researcher | Yle News | Yle](#).
128. Yle (2024, June 29), [Sateenkaari-ihmiset kokevat yhä enemmän vihapuhetta ja häirintää, kertoo Seta | Kotimaa | Yle](#) (in Finnish).
129. Yle (2024, August 6), [Purra yhdisti Britannian veitsi-iskun toisen sukupolven maahanmuuton ongelmiin – Orpo: "En lähtisi tekemään tätä johtopäätöstä" | Poliittika | Yle](#) (in Finnish).
130. Yle (2024, August 9), [Valtion budjettiesitys tarjoaa kylmää kyytiä saamelaiskäräjille – tiedossa suuret leikkaukset | Kotimaa | Yle](#), (in Finnish).
131. Yle (2024, August 16), [Utlänningar trivs allt sämre i Finland – Dennis Kelley vet varför | Samhälle | Svenska Yle](#). (interview in English, text in Swedish).
132. Yle (2024, September 5), [APN Podcast: Finland's foreign worker paradox | Yle News | Yle](#).
133. Yle (2024, October 10), [Somalis and people with disabilities make up large share of hate crime victims | Yle News | Yle](#).
134. Yle (2024, December 4), [Prosecutor files charges in third Oulu racially-motivated stabbing | Yle News | Yle](#).
135. Yle (2024, December 17), [Non-Discrimination Ombudsman to investigate Lucia racism | Yle News | Yle](#).
136. Yle (2024, December 20), [Supporters help raise nearly €500k for Lucia fundraiser in response to racist abuse | Yle News | Yle](#).

LIITE: HALLITUKSEN NÄKÖKULMA

Seuraava liite ei ole osa ECRI:n analyysia ja ehdotuksia Suomen tilanteesta.

ECRI kävi maakohtaisen menettelynsä mukaisesti luottamuksellista vuoropuhelua Suomen viranomaisten kanssa raportin ensimmäisestä luonnoksesta. Useat viranomaisten kommentit otettiin huomioon ja sisällytettiin raportin lopulliseen versioon (joka ECRI:n vakiintuneen käytännön mukaisesti ja ellei toisin mainita, voi ottaa huomioon vain kehityksen 20. maaliskuuta 2025 saakka, jolloin ensimmäinen luonnos tarkastettiin).

Viranomaiset pysyivät myös, että seuraava kanta esitetään raportin liitteenä.

Suomen hallituksen kommentit Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI:n) kuudennen valvontakierroksen Suomea koskevaan raporttiin

8. syyskuuta 2025

Suomen hallitus kiittää Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) työtä ja arvostaa kuudennen valvontakierroksen yhteydessä käytyä rakentavaa vuoropuhelua. Hallitus pyytää kunnioittavasti, että seuraavat huomiot sisällytetään 1. heinäkuuta 2025 hyväksytyn, Suomea koskevan ECRI:n raportin liitteeksi.

Paperittomien maahanmuuttajien oikeus terveydenhuoltoon

Sivulla 10 olevassa 19 kohdassa todetaan, että *”Suomessa laittomasti oleskelevilla maahanmuuttajilla on nykytilanteessa oikeus kiireellisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä 1. tammikuuta 2023 voimaan tulleiden lakimuutosten seurauksena myös sellaisiin terveydenhuollon palveluihin, joita terveydenhuollon ammattihenkilön käsityksen mukaan ei voida lykätä”*.

Hallitus selventää asiaa seuraavasti:

Suomessa laittomasti oleskelevilla maahanmuuttajilla on nykytilanteessa oikeus kiireellisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä 1. tammikuuta 2023 voimaan tulleiden lakimuutosten seurauksena myös terveydenhuollon ammattihenkilön tarpeelliseksi katsomiin kiireettömiin terveyspalveluihin.

Hallituksen käsityksen mukaan viimeksi mainittu muotoilu vastaa sanamuotoa, jota yleisesti käytetään paperittomien maahanmuuttajien kiireettömään sairaanhoitoon pääsyn yhteydessä. Sivulla 11 olevassa 20 kohdassa todetaan, että *”...vuoden 2025 alussa valmisteltiin tätä tarkoitusta varten lakiehdotusta”*.

Hallitus toteaa, että lakiehdotus annettiin eduskunnalle toukokuussa 2025.

Intersukupuoliset lapset

Hallitus esittää seuraavat lisätiedot sivulla 13 oleviin 31–35 kohtiin, jotka koskevat intersukupuolisia lapsia:

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2021 ministeriöiden virkamiehistä koostuvan työryhmän uudistamaan Suomen translainsäädäntöä. Työryhmän tehtävänä oli myös esittää tarvittavia ehdotuksia intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi lapsen edun ja henkilökohtaisen koskemattomuuden sekä iän ja kehitystason mukaisesti. Työryhmä totesi arviossaan, että lainsäädäntötoimien ehdottamiseksi tarvittaisiin nykyistä vahvempaa tietopohjaa, sillä sukupuoliominaisuuksien muuttamiseksi tarjolla olevista toimenpiteistä on kerätty virallisesti hyvin vähän tietoa. Työryhmän näkemyksen mukaan mahdolliset itsemääräämisoikeutta vahvistavat lainsäädäntötoimet voitaisiin toteuttaa osana käynnissä olevaa hanketta, jonka tavoitteena on asiakkaiden ja potilaiden, mukaan lukien lasten ja nuorten, itsemääräämisoikeuden vahvistaminen.

Työryhmä ehdotti viranomaisvetoista selvitystä intersukupuolisten lasten sukupuoliominaisuuksien muuttamiseen liittyvistä käytännöistä. Lisäksi ehdotettiin muun muassa, että intersukupuolisille lapsille ja heidän vanhemmilleen annettaisiin asianmukaista tietoa ja että lasten parissa työskentelevälle ammattihenkilöstölle annettaisiin sukupuolen moninaisuutta koskevaa koulutusta.

Sosiaali- ja terveysministeriö ei ole vielä tehnyt päätöksiä toimenpiteistä, joihin voitaisiin ryhtyä kyseisten ehdotusten perusteella. Sellaisia toimenpiteitä ei myöskään sisälly hallitusohjelmaan. Edellä mainittu asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamishanke on viivästynyt. Kansallisen lapsistrategian toimeenpanon yhteydessä Suomalainen Lääkäriseura kuitenkin julkaisi vuonna 2023 Hyvä käytäntö -suosituksen ensitietojen antamisesta tilanteissa, joissa sikiön, vastasyntyneen tai alle 1-vuotiaan lapsen havaitaan tai epäillään olevan intersukupuolinen.

Suosituksessa todetaan, että intersukupuolisen ihmisen kehoon ei sinänsä tarvita lääketieteellisiä interventioita. Siinä todetaan lisäksi, että vaikka joihinkin intersukupuolisuuden variaatioihin liittyy lääketieteellistä hoitoa vaativia tilanteita, intersukupuolisuus tai yksilölliset kehonpiirteet eivät itsessään ole sairaus tai häiriötila. Suosituksessa korostetaan myös, että vanhemmille on syytä kertoa selkeästi, mitkä hoitotoimenpiteet ovat välttämättömiä lapsen terveyden kannalta ja mitä toimenpiteitä voidaan lykätä siihen asti, kunnes lapsi itse kykenee tekemään niistä päätöksen.

Eheytyskäytännöt

Sivulla 14 olevan, eheytyskäytäntöjä koskevan 36 kohdan osalta hallitus esittää seuraavan tiedon:

Oikeusministeriössä käynnistettiin kesäkuussa 2025 eheytyskäytäntöjen kieltämiseen tähtäävä lainsäädäntöhanke.

Esitys holokaustin kieltämisestä koskevasta lainsäädännöstä

Hallitus esittää sivulla 17 olevan 46 kohdan alaviitteeseen 69, jossa käsitellään holokaustin kieltämisestä koskevaa lainsäädäntöehdotusta, seuraavan tiedon:

Eduskunnalle 15. toukokuuta 2025 annetussa hallituksen esityksessä ehdotettiin, että holokaustin ja muiden vakavien kansainvälisten rikosten kieltämisestä säädettäisiin sakkorangaistus tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Esitys on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä.

Romaniväestö

Raportin sivulla 26 olevassa 92 kohdassa todetaan, että romaniväestön määräksi arvioidaan noin 10 000.

Hallitus haluaa selventää, että Suomen romaniväestön määrän arvioidaan olevan noin 10 000–12 000.

ECRI Secretariat
Directorate General of Democracy and Human Dignity
Council of Europe
Tel.: +33 (0) 3 90 21 46 62
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

 @ECRI_CoE

www.coe.int

The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) is a unique human rights monitoring body which specialises in questions relating to the fight against racism, discrimination (on grounds of “race”, ethnic/national origin, colour, citizenship, religion, language, sexual orientation and gender identity), xenophobia, antisemitism and intolerance in Europe; it prepares reports and issues recommendations to member States.